

Tämä raportti kannattaa lukea, jos olet kiinnostunut:

- Hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamisesta
- Tulevaisuuden muutosvoimista ja vaihtoehtoisista skenaarioista
- Hyvinvointi- ja turvallisuusalan uusista tuote- ja palvelukonsepteista
- Skenaariotyöskentelyn menetelmistä
- Osallistumaan alueelliseen tulevaisuustyöskentelyyn

Tämä raportti on yhteenveto ForeMassi2025-hankkeessa v. 2011 toteutusta ennakoitiprosessista. ForeMassi2025 on pitkän aikavälin laadullisen osaamisen ennakkoinnin verkostohanke, jossa kohteena ovat hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuuden osaamistarpeet ja niihin liittyvä palvelumuotoilu erityisesti itsenäisen kotona selviytymisen kannalta. Hankkeen koordinaattorina toimii Laurea-ammattikorkeakoulu ja sieltä hankejohtajana yliopettaja Teemu Santonen. Hankkeen muut kumppanit ovat Satakunnan AMK, Seinäjoen AMK, Tampereen AMK ja Turun AMK. Hanke on osittain ESR-rahoitteinen.

Jos haluat tulla mukaan, ota yhteys projektipäällikköön tai aluevetäjiin.

Lisätietoja hankkeesta: www.massidea.org/foremassi2025

LAUREA JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS

ISSN 2242-5241 | ISBN 978-951-799-271-8 (NID.)

LAUREA Uuden edellä
AMMATTIKORKEAKOULU

LAUREA

LOHJA

Innovative Partnership

Hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamisen tulevaisuus itsenäisen kotona-asumisen näkökulmasta

ForeMassi2025-skenaarioreportti

ForeMassi 2025

LAUREA JULKAISUT | LAUREA PUBLICATIONS

Tarja Meristö, Hanna Tuohimaa, Jukka Laitinen & Mirikka Pirilä

Hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamisen tulevaisuus itsenäisen kotona-asumisen näkökulmasta

ForeMassi2025-skenaarioraportti

LAUREA-AMMATTIKORKEAKOULU, LOHJAN YKSIKKÖ
2012 VANTAA

Copyright © Tekijät
ja Laurea-ammattikorkeakoulu

Tekninen toimittaja: Oskari Kolehmainen

ISSN 978-951-799-271-8
ISBN 2242-5241

Editat Prima Oy, Helsinki 2012

Sisällys

1	Johdanto.....	15
1.1	Itsenäinen kotona selviytyminen	15
1.2	Ennakoinnista.....	16
1.3	ForeMassi2025-hankkeesta	17
1.4	Hankkeen tulosten hyödyntämisestä.....	20
2	Hyvinvointi- ja turvallisuusalaan vaikuttavien tekijöiden nykytila tilastojen avulla	21
2.1	Väestö ja hyvinvointipalvelut.....	21
2.2	Tapaturmat ja kuolleisuus	24
2.3	Rikollisuus	27
2.4	Ikääntyneiden palvelut ja vammaispalveluiden kehitys	29
3	Muutosvoimat ja vaihtoehtoiset skenaariot itsenäiseen kotona selviytymiseen	32
3.1	Muutosvoimista.....	33
3.2	Skenaarioiden rakentaminen	36
3.2.1	Skenaario 1. Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla ...	38
3.2.2	Skenaario 2. Kansalaisyhteiskunnan nousu.....	39
3.2.3	Skenaario 3. Markkinoiden ehdoilla.....	41
3.2.4	Skenaario 4. Kokonaisvaltainen hyvinvointi	42
4	Toimintavaihtoehdot ja toimijat eri skenaarioissa.....	45
5	Osaamistarpeista kohti osaamisprofiileja	49
6	Lopuksi	58
	Liite	60
	Lähdekirjallisuutta	63

Kuvaluettelo

Kuva 1	Ennakointiosion sijoittuminen ForeMassi2025-hankkeen kokonaisuuteen.....	18
Kuva 2	Toteutettu toimintaskenaariotyöskentelyn prosessi ja sen työpajat v. 2011.....	19
Kuva 3	ForeMassi2025-hankkeen eteneminen.....	19
Kuva 4	Vastasyntyneen elinajanodote Suomessa vuosina 1751 – 2009 (Lähde: Duodecim terveyskirjasto).	21
Kuva 5	Väestöllinen huoltosuhde Suomessa 1950 – 2010 ja ennuste 2011 – 2050 (Lähde: Väestörakenne 2010, Tilastokeskus).	22
Kuva 6	Sosiaali- ja terveyspalveluiden julkiset ja yksityiset palveluntuottajat Suomessa, osuus henkilöstöstä (lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).	24
Kuva 7	Yleisimmät kuolemansyyt 15 – 64-vuotiailla miehillä ja naisilla vuonna 2010 (lähde: Kuolemansyyt 2010, Tilastokeskus).....	24
Kuva 8	Tapaturmakuolemat miehillä ja naisilla Suomessa vuonna 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).....	25
Kuva 9	Tapaturmakuolemat Suomessa 65 vuotta täyttäneillä vuonna 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).	25
Kuva 10	Dementiaan (ml. Alzheimerin tauti) kuolleet Suomessa 1985 – 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).	26
Kuva 11	Rikokset maakunnittain 10 000 asukasta kohden vuonna 2010 (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus).....	27
Kuva 12	Omaisuusrikokset Suomessa vuonna 2010, yhteensä 247 299 rikosta (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus)	27
Kuva 13	Pahoinpitelyrikokset Suomessa 2010, yhteensä 33 082 rikosta (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus).	28
Kuva 14	Rattijuopumusrikokset Suomessa (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus)	28
Kuva 15	Asuntokunnat koon mukaan 1970-2010 (lähde: Asuntokunnat ja asuinolot, Tilastokeskus).	29

Kuva 16 Ikääntyneiden palveluiden peittävyys 2000-2009 (lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).....	30
Kuva 17 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut 1990, 1995, 2000-2008 (Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).....	30
Kuva 18 Skenaarioiden rakentamisen päävaiheet ForeMassi2025-hankkeessa.	33
Kuva 19 ForeMassi2025-skenaarioiden markkinat-, teknologia- ja yhteiskuntasuodattimet.	37
Kuva 20 Skenaariot suodatinmallin avulla kuvattuna.	38
Kuva 21 Skenaarion 1 ”Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla” suodattimet ja läpimenokohdat (=1).	39
Kuva 22 Skenaarion 2 ”Kansalaisyhteiskunnan nousu” suodattimet ja läpimenokohdat (=2).	41
Kuva 23 Skenaarion 3 ”Markkinoiden ehdoilla” suodattimet ja läpimenokohdat (=3).	42
Kuva 24 Skenaarion 4 ”Kokonaisvaltainen hyvinvointi” suodattimet ja läpimenokohdat (=4).	43
Kuva 25 Kaikki skenaariot suodattimissa.	44
Kuva 26 Kulissit – näyttämö –skenaarioviitekehys.	45
Kuva 27 Skenaarion 1 ”Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla” kulissit ja näyttämö	46
Kuva 28 Skenaarion 2 ”Kansalaisyhteiskunnan nousu” kulissit ja näyttämö	46
Kuva 29 Skenaarion 3 ”Markkinoiden ehdoilla” kulissit ja näyttämö	47
Kuva 30 Skenaarion 4 ”Kokonaisvaltainen hyvinvointi” kulissit ja näyttämö	47
Kuva 31 ForeMassi2025-visio.	49
Kuva 32 Hyvinvointialan ydinpätevyyspuu (työpaja 2011).....	50
Kuva 33 Turvallisuusalan ydinpätevyyspuu (työpaja 2011).....	50
Kuva 34 Hyvinvointi- ja turvallisuuspalvelut sekä itsenäinen kotona selviytyminen: yhteenveto visiopajassa esitetyistä rajauksista.	52

Kuva 35	Esimerkkejä palvelukonsepteista eri skenaarioissa.....	57
Kuva 36	Aluetyöpajojen eteneminen.....	59

Taulukkoluetelo

Taulukko 1	Taulukko 1. Väestöllinen huoltosuhde maakunnittain 1980 – 2010, ForeMassi2025-maakunnat tummennettu (Lähde: Väestörakenne 2010, Tilastokeskus).....	23
Taulukko 2	Muutosvoimat hyvinvointialalla (työpajatulokset 2011).	34
Taulukko 3	Muutosvoimat turva-alalla (työpajatulokset 2011).	35
Taulukko 4	Toimijoiden rooli eri skenaariossa (kooste työpajatyöskentelystä).....	48
Taulukko 5	Osaamistarpeet eri skenaarioissa (työpaja 2011).	51
Taulukko 6	Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 1.	53
Taulukko 7	Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 2.	54
Taulukko 8	Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 3.	55
Taulukko 9	Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 4.	56

Kirjoittajat

Tarja Meristö

Yliopettaja

CoFi / Laurea, Lohjan yksikkö

Hanna Tuohimaa

Projektitutkija

CoFi / Laurea, Lohjan yksikkö

Jukka Laitinen

Projektitutkija

CoFi / Laurea, Lohjan yksikkö

Mirkka Pirilä

Projektitutkija

CoFi / Laurea, Lohjan yksikkö

Asiasanat

Osaamisen ennakointi, skenaario, hyvinvointi, turvallisuus, itsenäinen kotona selviytyminen, tuote- ja palvelukonseptit

Esipuhe

ForeMassi2025 on pitkän aikavälin laadullisen osaamisen ennakkoinnin verkostohanke, jossa kohteena ovat hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuuden osaamistarpeet ja niihin liittyvä palvelumuotoilu erityisesti itsenäisen kotona selviytymisen kannalta. Hankkeen koordinaattorina toimii Laurea-ammattikorkeakoulu. Hankkeen muut kumppanit ovat Satakunnan AMK, Seinäjoen AMK, Tampereen AMK ja Turun AMK. Hanke on osittain ESR-rahoitteinen.

Laurean ennakkointiin erikoistunut tutkimusryhmä Corporate Foresight Group CoFi toimii hankkeessa ennakkointiosaamisen asiantuntijana, jonka vastuulla on ollut hankkeen ensimmäisen toimintavuoden skenaariotyöskentelyprosessi ja joka myös ohjeistaa alueiden koordinaattorit toisen toimintavuoden alueiden ennakkointipajojen vetovastuuseen.

Tämä raportti on yhteenveto ensimmäisen toimintavuoden skenaariotyöstä. Työtä jatketaan aluetasolla vuoden 2012 aikana. On tärkeitä, että jokaiselta alueelta työskentelyyn osallistutaan monipuolisesti yksityiseltä, julkiselta ja kolmannelta sektorilta, jotta näkemykset alueen tulevaisuudesta muodostavat yhteisen tahtotilan eli vision. Näin työn tulokset saadaan myös käyttöön alueen toimijoiden keskuudessa nopeammin ja suositusten mukaisia ajatuksia voidaan viedä eri toimijoiden omiin strategiaprosesseihin vaivattomasti.

Laurean Corporate Foresight Group CoFin vetäjänä haluan kiittää kaikkia työhön tähän mennessä osallistuneita toimijoita. Erityisesti kiitos hankkeen koordinaattoreille ja alueiden vetäjille aktiivisesta osallistumisesta skenaariotyöpajoihin vuoden 2011 aikana. Kiitos myös kaikille CoFi-tiimin tutkijoille skenaariotyössä tarvittavien taustatietojen hankinnasta sekä ripeästä toiminnasta skenaarioiden työstämiseksi työpajoissa esitetyistä joskus hajanaisistakin ajatuksista kokonaisiksi ja ymmärrettäviksi tulevaisuuden kuviksi.

Turussa huhtikuussa 2012

Tarja Meristö

yliopettaja, hyvinvointi ja liiketoimintaosaaminen
yritysfuturologi, KTT

Tiivistelmä

ForeMassi2025 on pitkän aikavälin, laadullisen osaamisen ennakkoinnin verkostohanke, joka kohdistuu hyvinvointi- ja turvallisuusalaan ja näihin sisältyvään palvelumuotoiluun. Hankkeeseen kuuluu ennakointiosio, jonka tuloksena tuotetaan kansallisella ja maakunnallisella tasolla hyvinvointi- ja turvallisuusalan skenaarioita eli tulevaisuuden käsikirjoituksia. Syksyllä 2011 skenaarioista on laadittu yleiset ns. puiteskenaariot, jotka tarkennetaan aluetasolle vuonna 2012 Uudenmaan, Pirkanmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa järjestettävissä työpajoissa. Skenaarioiden pohjalta tehdään käytännön toimenpide-ehdotuksia koulutuksen sisältöjen kehittämiseksi huomioiden tulevaisuuslähtöiset kysyntä- ja muutostarpeet, osaamisprofiilit ja rakenteelliset suositukset. Apuvälineenä työskentelyssä käytetään Massidea.org-sivustoa. Ennakointiosio toteutetaan Tarja Meristön kehittämän toimintaskenaariotyöskentelyn systematiikan mukaisesti, jossa ensimmäisessä vaiheessa on toteutettu yleiset työpajat (17.5.2011, 29.9.2011, 17.11.2011) Laurea CoFi -ennakointitiimin fasilitoimana. Työpajojen tulokset ja laaditut skenaariot esitellään tässä skenaarioreportissa. Syksyllä 2011 laaditut neljä yleistä puiteskenaariota ovat:

1. Skenaario: Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla. Tässä teknologialähtöisessä skenaariossa panostetaan vahvasti teknologisiin kustannustehokkaisiin ratkaisuihin hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluiden turvaamiseksi. Julkisen ja yksityisen sektorin rooli on julkista sektoria tukeva. Lähipalveluita tuotetaan vain kasvukeskuksissa, mutta etäteknologian avulla julkiset hyvinvointi- ja turvapalvelut pystytään turvaamaan myös haja-asutusalueilla. Käyttäjälähtöistä teknologiaa hyödynnetään myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Hyvinvointi- ja turvallisuusteknologiaan panostaminen avaa kansainvälisiä kasvumahdollisuuksia pienille ja ketterille suomalaisyrityksille.

2. Skenaario: Kansalaisyhteiskunnan nousu. Tässä yhteiskuntalähtöisessä skenaariossa julkisten palveluiden karsiminen ja ihmisten tyytymättömyys tarjolla oleviin palveluihin saa ihmiset turvautumaan talkooapuun ja yhdessä tekemiseen. Epävirallisten toimijoiden merkitys kasvaa ja syntyy monenlaisia yhteenliittymiä, joista osa on vain hetkellisiä, tiettyyn ongelmaan puuttuvia kampanjoita, osa pitkäkestoisempia kumppanuuksia, joista voi syntyä myös uutta liiketoimintaa. Syntyy järjestöjen ja yritysten välimuotoja, jotka pyrkivät ensisijaisesti lisäämään ihmisten hyvinvointia, mutta tekevät myös kannattavaa liiketoimintaa. Teknologiaakin hyödynnetään, mutta vain silloin, kun se tuo selkeästi joko säästöjä tai lisäarvoa käyttäjälleen.

3. Skenaario: Markkinoiden ehdoilla. Tässä markkinalähtöisessä skenaariossa vallitsevan tehokkuusajattelun, markkinahenkisyyden ja yksilökeskeisyyden myötä yksityisen sektorin rooli kasvaa palvelutarjonnassa. Yksityisten palveluiden tarjonta

on monipuolista ja niiden käyttöä tuetaan esimerkiksi palveluseteleillä. Julkiset palvelut ovat vain vähävaraisten vaihtoehto silloin, kun palvelusetelin omavastuuosuus on liian suuri. Markkinoilla toimii sekä kansainvälisiä ketjuja että paikallisia palveluntarjoajia. Suomalaiset yritykset kansainvälistyvät esimerkiksi Venäjän markkinoille. Julkisten palveluiden verkosto on niukka, ja palvelut keskittyvät kasvukeskuksiin.

4. Skenaario: Kokonaisvaltainen hyvinvointi. Tässä yhteiskuntalähtöisessä skenaariossa ihmisten hyvinvointi nousee ykkösprioriteetiksi. Hyvinvointi käsitetään kokonaisvaltaisesti turvallisuuden sisältäen. Ennakoivaan terveydenhuoltoon ja toimintakyvyn ylläpitoon panostetaan. Julkinen palveluverkosto on kattava, mutta myös yksityistä palvelutuotantoa tuetaan. EU-tasolla Suomi on kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mallimaa. Laaja-alainen hyvinvoinnin määritelmä luo tilaa innovatiivisille, sektorirajat ylittävälle palveluille. Myös kulttuurin ja vapaa-ajantoiminnan merkitys osana hyvinvointia ymmärretään. Teknologiaa hyödynnetään enemmän hyvinvointitoimijoiden työkaluna, hoidon taustalla, ei hoidon korvaajana. Ennakoivan ja ehkäisevän terveydenhuollon seurauksena ikäihmiset ovat terveempiä ja pärjäävät omassa kodissaan entistä pidempään kevyemmillä palveluilla.

Skenaarioiden jatkotyöstö ja jalkauttaminen tapahtuvat aluetyöpajojen muodossa vuoden 2012 aikana.

Abstract

ForeMassi2025 is a long-term network project on foresight of qualitative skills in the wellbeing and security fields, and related service design. The foresight part of the project results in national and provincial wellbeing and security scenarios, also known as future manuscripts. Autumn 2011, the so-called general frame scenarios were formed, they are to be specified to the regional level in 2012 in workshops organized in the Uusimaa, Pirkanmaa, Varsinais-Suomi, Satakunta and South Ostrobothnia regions. Based on the scenarios, proposals for educational content development are to be given, taking into account the future-oriented demand and change needs, competence profiles and structural recommendations. The massidea.org internet service is used as a tool in the process. The foresight part of the project is being carried out by the action scenario approach developed by Tarja Meristö, which started with the general workshops (17.5.2011, 29.9.2011, 17.11.2011) facilitated by the Laurea CoFi foresight team. This report represents the scenarios drawn up from the work of the workshops. The four general frame scenarios are:

1. Scenario: Welfare and Security on Technology. This technologically driven scenario invests heavily in cost-efficient solutions to secure welfare and security services. The private and the third sector act as a support to the public sector. Services are produced locally only at the growth centres but the distance technology secures public welfare and security services also in the sparsely populated areas. The user-centred technology is also utilised in social interaction. The investing in welfare and security technologies provides small and agile Finnish companies with opportunities for international growth.

2. Scenario: Rise of the Civic Society. In this society-centred scenario the cutting of the public services and people's dissatisfaction with the services available make the people to resort to the neighbourly help. The significance of the unofficial actors increases and many sorts of consortiums are formed, some of which are only momentary campaigns against certain problems while some are more long term partnerships also creating new business opportunities. New crosses between organisations and companies are formed, aiming primarily at increasing people's welfare but also making business. Technology is exploited as long as it brings either clear savings or added value to its users.

3. Scenario: On the Markets' Terms. In this market driven scenario prevailing effectiveness, market orientation and individuality enhance the rise of the private sector in the service supply. There is a versatile selection of private services and their use is supported for example by service vouchers. Public services are an alternative for only those with limited means who cannot afford the excess payments of the vouchers. The market comprises of both international chains and local service

providers. Finnish companies are internationalizing for example by entering the Russian market. The network of the public services is scarce and services are mainly available in the growth centres.

4. Scenario: Comprehensive Wellbeing. In this society-centred scenario people's wellbeing is the main priority. Wellbeing is considered wide-ranging, including security. Preventive health care and maintaining human performance is invested in. The network of public services is extensive but also the private services are subsidized. Finland is a model country of comprehensive wellbeing in the European Union. The wide definition of wellbeing enhances innovative services exceeding the sector limits. The significance of culture and leisure activities as a part of wellbeing is recognized. Technology is utilized mainly as a tool, in the background of the personal health care, not as a substitute. As a result of the proactive and preventive health care the elderly are healthier and able to live longer in their own homes with lighter services.

The upgrading of the scenarios into the regional level will take place during the year 2012 in the form of the regional workshops.

Sanasto

Ennakointi. Tulevaisuuden vaihtoehtojen monialainen kartoittaminen ja ajoitus toimijan näkökulmasta.

Hyvinvointi. Kokonaisvaltainen käsite, joka sisältää terveyden, aineelliset hyvän elämän edellytykset sekä koetun elämänlaadun ja elämänhallinnan tunteet.

Massidea.org. Sosiaalisen median toimintaperiaatetta hyödyntävä avoin verkkoyhteisö, jota hyödynnetään ForeMassi2025-hankkeessa.

Massidea.org-kampanja. Sosiaalisessa mediassa valitusta aiheesta toteutettu ohjattu keskustelu ja näkemysten keruu.

Osaaminen. Osaaminen sisältää tiedot, taidot; arvot, asenteet sekä kontaktit ja kokemukset.

Perususkomus. Varma asia, johon uskotaan ilman epäilyä ja joka ohjaa päätöksentekoa.

Puiteskenaario. Toimintaympäristön aiheskkenaario ilman toimijoiden näkökulmaa.

Skenaario. Tulevaisuuden vaihtoehtoinen kehityskulku.

Skenaarioiden kulissit - näyttämö –malli. Työkalu skenaarioiden toimintaympäristön ja toimijoiden tunnistamiseksi ja havainnollistamiseksi.

Skenaarioiden suodatinmalli. Tulevaisuuden kehityspolkujen rakentamisen työkalu, joka huomioi markkinoiden, teknologian ja yhteiskunnan muuttajat ja lähtökohdat.

Strategiatyö. Organisaation tulevaisuuden suunnan määrittäminen suhteessa toimintaympäristön muutoksiin ja toimenpiteet sinne etenemiseksi.

SWOT-analyysi. Tulevaisuuden uhkien, mahdollisuuksien, heikkouksien ja vahvuuksien tunnistamisen strateginen työkalu.

Tabu. Kielletty aihe tai asia, josta vaietaan tai josta kyllä puhutaan, mutta joka ei käytännössä johda mihinkään.

Toimintaskenaariotyöskentely. Tulevaisuuden vaihtoehtojen rakentaminen ja kytkeminen strategiseen johtamiseen ja toimenpiteisiin.

TOWS-matriisi. SWOT-analyysin tulosten työstäminen toimenpiteiksi mm. kääntämällä uhkat mahdollisuuksiksi ja heikkoudet vahvuuksiksi.

Turvallisuus. Valtion ulkoinen ja sisäinen turvallisuus, yritysturvallisuus ja yksilön turvallisuus. Tässä hankkeessa rajattu yksilön elinkaareen, etenkin aikuisuuteen liittyviin turvallisuustarpeisiin.

Tulevaisuuden tutkimus. Monialainen tutkimussuunta, joka tutkii nykyisyyttä erityisesti tulevaisuuden tietämisen intressistä käsin ja joka yhdistää dokumentoituun tietoon myös näkemyksellistä tietoa.

Visio. Tulevaisuuden arvoankkuroitunut tahtotila.

Ydinpätevyyspuu. Työkalu, joka kokoaa tarkasteltavan toimijan tai alueen eri osaamisalueet ylivoimatekijöiksi ja kuvaa toiminnan eri painopistealueita.

1 Johdanto

1.1 Itsenäinen kotona selviytyminen

Seniorikansalaisten määrä kasvaa nopeaa tahtia. Vuonna 2010 Suomessa 17,5% väestöstä oli yli 65-vuotiaita, 2040 heitä arvioidaan olevan 27%. Samaan aikaan työikäisen väestön määrä pienenee. Jotta kasvavaan terveydenhuolto- ja hoivapalveluiden kysyntään voidaan vastata, tarvitaan uusia avauksia ja näkemystä siitä, miten palveluita voidaan tulevaisuudessa tuottaa tehokkaasti mutta kuitenkin ihmistä kunnioittaen. Ennakoimalla tulevaisuuden palvelutarpeita jo nyt voimme varautua tulevaan muutokseen. Voimme esimerkiksi kehittää asuinalueita itsenäistä pärjäämistä tukeviksi ja suunnata koulutusta vastaamaan tulevaisuuden tarpeisiin. Myös globalisoituvaa toimintaympäristöä, ihmisten liikkuvuuden lisääntyminen ja tietoyhteiskuntakehitys ovat vaikuttamassa tapaan, jolla palvelut organisoidaan ja tapaan, jolla palveluiden halutaan olevan saavutettavissa, mutta myös siihen, minkälaisiin riskeihin täytyy arkiympäristössäkään varautua. Hyvinvointiin kuuluu myös turvallisuuden tunne, minkä vuoksi hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluita ei voi kaikilta osin edes erottaa toisistaan.

Tulevaisuudessa kansalainen voi käyttää oman hyvinvointinsa seurantaan ja suunnitteluun henkilökohtaista hyvinvointinavigaattoria eli ict-pohjaista Pärjäintyökalua ja siten hän kykenee toimimaan liikkuvassa toimintaympäristössä. Hän voi myös käyttää digitaalisia palveluja kotonaan ja tuntee olonsa turvalliseksi, aktiiviseksi ja seuralliseksi esimerkiksi Hyvinvointi-TV:n avulla. Ikääntyneet ihmiset ovat voineet osallistua haastatteluihin, työpajoihin, seminaareihin ja arviointiin Hyvinvointi-TV -hankkeen eri vaiheissa. Näin palveluihin on saatu monipuolinen sisältö liittyen mm. päivittäisiin toimintoihin kuten esimerkiksi terveellinen ravinto, omahoito, sosiaaliset suhteet, kuntoutuminen ja toimintakyky, mutta myös terveyden edistäminen, turvallisuus ja mielenterveysasiat. Käyttäjien osallistuminen palvelujen kehittämistyöhön on merkittävä haaste sosiaali- ja terveydenhuollossa. Palvelujen konseptointi edellyttää yhteistyötä eri toimijoiden kesken. On kyettävä toimimaan 4Y-periaatteella, jossa yksilöt, yhteiskunnan julkiset toimijat, yrittäjät sekä erilaiset yhteisöt ja järjestöt voivat kukin tuoda näkemyksensä palvelujen järjestämiseen liittyvissä asioissa. Palvelujen muotoilussa on otettava huomioon

palvelun varsinainen tarkoitus, tarkoituksenmukainen ja taloudellinen toteutus ja myös käyttäjien henkilökohtaiset mieltymykset.

Erityisesti kansalaisen näkökulmat korostuvat tulevaisuudessa. Tulevaisuuden ikäihmiset ovat erilaisia kuin vanhuksat ennen. Monilla on jo nyt hyvät tietotekniikkataidot, vaikka ns. diginatiiveja ns. paperinatiiveista ei tietenkään tule. Itsenäinen kotona selviytyminen sekä hyvä ja turvallinen arjen hallinta ovat avainasioita, joihin tarvitaan uusia ratkaisuvaihtoehtoja niin teknisesti, taloudellisesti kuin yhteiskunnan ja markkinoiden työnjaonkin suhteen. Tarkastelun aikajänne uusien teknologioiden suhteen on yleensä pitkä, joskus jopa vuosikymmeniä, mutta myös yhteiskunnan rakenteelliset muutokset voivat vaatia useamman vaalikauden mittaisen ajanjakson. Lyhin perspektiivi ja myös nopeimmat muutokset ovat mahdollisia markkinoilla, mutta tavallisesti silloin saavutetaan toteutettujen ratkaisujen suhteen vain alhainen hyväksyntä.

1.2 Ennakoinnista

Ennakointi on kohdistettava kaikkiin kolmeen perspektiiviin: lyhyen aikavälin markkinamuutokset, keskipitkän aikavälin yhteiskuntamuutokset ja pitkän aikavälin teknologiamuutokset yhdessä vasta mahdollistavat kattavan tulevaisuuden vaihtoehtojen joukon, joiden suhteen voidaan puntaroida mm. erilaisten ratkaisuvaihtoehtojen toivottavuutta tai todennäköisyyttä. Ennakointi tarkoittaa käsitteenä tulevaisuuden vaihtoehtojen monialaista kartoittamista, jossa on otettu huomioon myös tulevaisuutta koskeva epävarmuus. Se kattaa sellaisenaan tulevaisuutta koskevan tiedon vaihteluvälin ja sen mahdolliset syyt. Ennakointi on osa tulevaisuudentutkimusta, joka määrittellään seuraavasti: monitieteinen tutkimussuunta, joka tutkii nykyisyyttä erityisestä tulevaisuuden tietämisen intressistä käsin ja joka yhdistää dokumentoituun tietoon myös näkemyksellisen tiedon.

Käytännössä tulevaisuuden tutkimusta ja sen avulla tuotettua ennakointitietoa sovelletaan usein skenaariotyöskentelyn avulla. Skenaario on vaihtoehtoinen mahdollinen tulevaisuuden kuva, joka luonnostelee sekä tulevan toimintaympäristön että reitin, miten sinne edetään; skenaariotyöskentely käsittää ohjatun prosessin, jonka avulla vaihtoehtoisia tulevaisuudenkuvia työstetään ja kytketään osaksi strategiatyötä. Ennakointi on tulevaisuuden vaihtoehtojen, mahdollisten vaikka ei välttämättä todennäköisten kehityskulkujen, tapahtumien ja trendien tunnistamista ja niiden vaikutusten arvioimista. Tarkasteluaikajänne on pitkä, tässä hankkeessa vuoteen 2025. Aikaa tarvitaan uusien ratkaisujen ja toimintatapojen kehittämiseen ja käyttöönottoon. Pitkälle ulottuva tarkasteluhorisontti irrottaa ajatukset nykyhetkestä ja mahdollistaa sellaistenkin skenaarioiden pohtimisen, joita ei ihan lähitulevaisuudessa pidetä kovin uskottavina. Tulevaisuustyössä aika ei kulu lineaarisesti, sitä mukaa kuin almanakan sivut kääntyvät, vaan tapahtuma-ajan käsite liittyy skenaariot todella toteutuvaan

todellisuuteen. Toteutumista seurataan aikaan sidottujen indikaattoreiden eli reimareiden avulla.

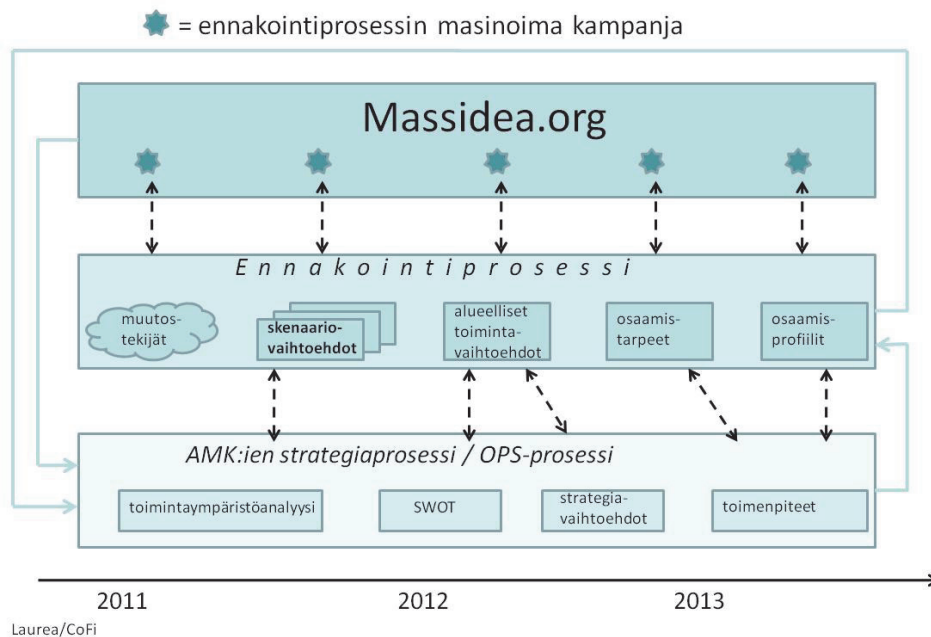
Ennakointi on prosessi, joka liittyy tulevaisuutta koskevan tiedon osaksi strategista päätöksentekoa. Strategiatyön tarkoituksena on uudistaa omaa toimintaa vastaamaan tulevaisuuden toimintaympäristön vaatimuksia. Kun strategiatyöhön liitetään ennakointi, mukaan tulee paitsi sopeutuminen tulevaisuuden haasteisiin myös aktiivinen haasteisiin vastaaminen ja aito tulevaisuuden tekeminen eli vaikuttaminen todella toteutuvaan tulevaisuuteen omilla valinnoilla ja teoilla. Ennakointi on usean eri aktorin eli toimijan yhteistyötä. Eri toimijoilla on myös erilainen aikaperspektiivi tarkastella asioita. ForeMassi2025-skenaarioita on rakennettu skenaarioiden suodatinmallin avulla, jossa tulevan skenaarion on läpäistävä markkina-, teknologia- ja yhteiskuntasuodatin tullakseen todella toteutuvaksi kehityskulkuksi. Tämä alkujaan Kruppilta opittu tarkastelumalli kutsuu todelliseksi innovaatioksi tilannetta, jossa kaikki kolme perspektiiviä eli markkinat, teknologia ja yhteiskunta läpäisevät uuden sovelluksen. Tulevaisuuslähtöisesti sovellettuna tarkasteluun kytketään mukaan aika, jolloin saadaan kehitettyä eri lähtökohdista liikkeelle lähteviä tulevaisuuden kehityskulkuja eli skenaarioita. Menetelmä on skenaarioiden suodatinmalli, jossa kukin perspektiivi muodostaa ns. suodattimen eli nelikentän, jonka akseleina ovat tulevaisuutta muokkaavat ajurit. Eri skenaariot voivat lähteä liikkeelle mistä tahansa perspektiivistä, mutta toteutuakseen innovaationa, joka muokkaa maailmaa uuteen suuntaan, kehityksen on läpäistävä kaikki kolme perspektiiviä ja niiden pohjalta laadittua suodatinta.

1.3 ForeMassi2025-hankkeesta

ForeMassi2025-hankkeessa ennakoitaan pitkän aikavälin laadullisia muutoksia hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamistarpeissa ja niihin liittyvässä palvelumuotoilussa. Hankkeessa kohteeksi on rajattu erityisesti itsenäiseen kotona selviytymiseen liittyvät hyvinvointi- ja turvallisuustarpeet sekä niihin suunnattavat palvelut. Kohteena on kansalainen koko elämänkaarensa ajan, mutta erityisesti huomio kohdistetaan ikääntyvään väestöön ja ikääntyneiden mahdollisuuksiin elää hyvää ja turvallista elämää ikääntymisen tuomista erilaisista muutoksista huolimatta.

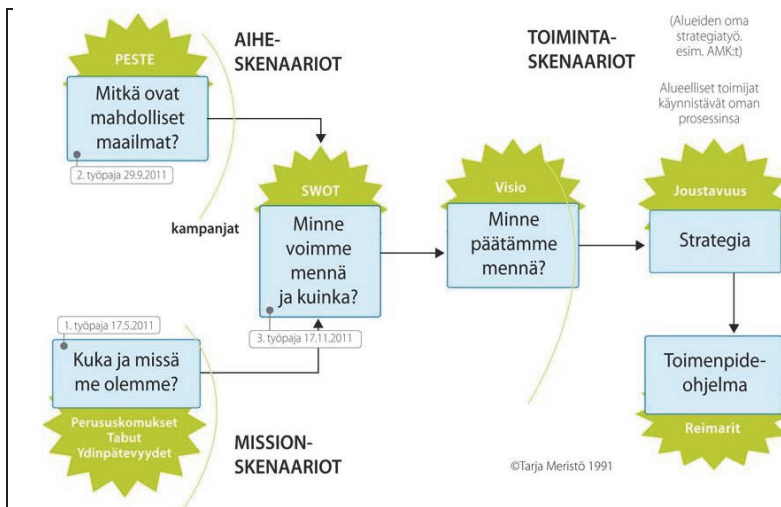
Skenaariotarkastelulla pyritään varmistamaan se, ettei tämän hetken näkymistä vedetä johtopäätöksiä tulevaisuuden osaamistarpeisiin vaan huomioon otetaan myös yllätysten ja äkkinäistenkin muutosten mahdollisuus. Osaamistarpeisiin vastaaminen ja koulutuksen uudelleen suuntaaminen on aina aikaa vievä prosessi, jossa tulevaisuuteen varautuminen on ensiarvoisen tärkeää. Vuonna 2011 toteutettu skenaarioprosessi on tuottanut työskentelylle raamiskenaariot, jotka tarkennetaan mukana olevien alueiden osalta kunkin alueen omalla skenaariotyöpajatyöskentelyllä vuoden 2012 kuluessa Uudenmaan, Pirkanmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan ja Etelä-Pohjanmaan maakunnissa. Skenaarioiden

pohjalta tehdään käytännön toimenpide-ehdotuksia koulutuksen sisältöjen kehittämiseksi huomioiden tulevaisuuslähtöiset kysyntä- ja muutostarpeet, osaamisprofiilit ja rakenteelliset suositukset. Apuvälineenä työskentelyssä käytetään Massidea.org-sivustoa, josta vastaa Laurean Leppävaaran yksikkö. Nivomalla työskentelyyn mukaan alueiden osaamistarpeet ja hyvinvointi- ja turvallisuusalan muutokset hyvin tunteva yksityinen ja julkinen sektori, ennakointiin erikoistuneet toimijat, koulutuksen tarjoajat ja kehittäjät sekä strategisten linjausten vetäjät, taataan se, että tunnistetut osaamistarpeet myös johtavat käytännön toimenpiteisiin kunkin alueen omista lähtökohdista.

Kuva 1 Ennakointiosion sijoittuminen ForeMassi2025-hankkeen kokonaisuuteen.

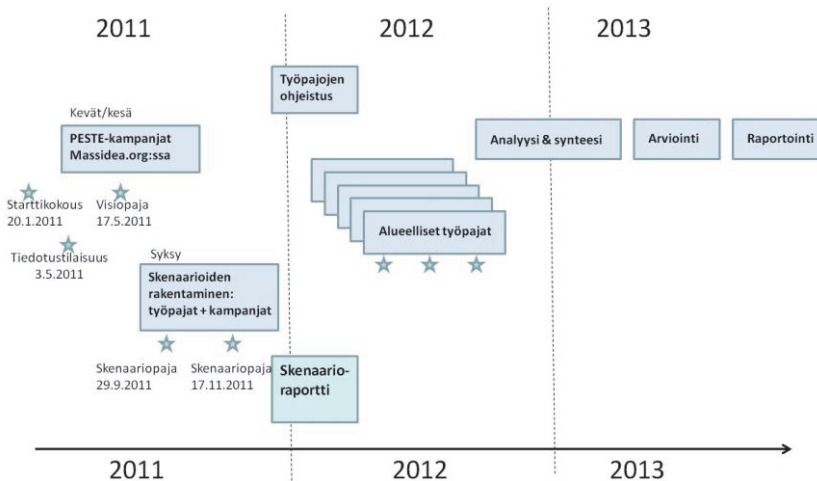
Ennakointiosion yleinen vaihe vuonna 2011 on toteutettu Tarja Meristön kehittämän toimintaskenaariotyöskentelyn systematiikan mukaisesti. Laurean CoFi-ennakointitiimi on fasilitoinut yleiset skenaariotyöpajat (17.5.2011, 29.9.2011, 17.11.2011), joihin on osallistunut edustajia kaikkien hanketoimijoiden puolesta. Lisäksi työpajoihin on osallistunut joukko Laurean turva-alan opiskelijoita.

Kuva 2 Toteutettu toimintaskenaariotyöskentelyn prosessi ja sen työpajat v. 2011.

Alueellinen työpajatyöskentely käynnistyy keväällä 2012, ja sitä työtä varten CoFi-tiimi on työstänyt erillisen työkirjan alueiden ammattikorkeakouluvetäjille, jotta yleiset skenaariot saadaan syvennettyä alueille mahdollisimman tarkoituksenmukaisesti ja yhteneväisesti. Työkirjan tarkoituksena on tukea alueiden ennakointiprosessia, jossa hyvinvoinnin ja turvallisuusalan osaamista ennakoidaan ja yleisellä tasolla tehtyä työtä tarkennetaan aluetasolla. Tämän raportin liitteenä on lyhennelmä työkirjasta.

Jokainen alue vastaa oman maakuntansa työryhmän kokoamisesta ja sitouttamisesta yhteiseen työskentelyyn. Työpajatyöskentelyn lisänä osallistujia aktivoidaan koordinaattorin tuella osallistumaan Massidea.org-sivustolla käytävään keskusteluun hankkeen eri teemoissa.

Kuva 3 ForeMassi2025-hankkeen eteneminen.

1.4 Hankkeen tulosten hyödyntämisestä

Kokonaisuutena ForeMassi2025-hanke on ensisijaisesti suunnattu toimijoille, joilla on näkemystä hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamistarpeista nyt ja tulevaisuudessa sekä niille, joilla on mahdollisuus tehdä strategisia ratkaisuja koulutuksen suunnittelussa ja toimeenpanossa joko oppilaitostasolla, maakunnallisesti tai kansallisesti.

Erityisesti ammattikorkeakoulut, jotka ovat hankkeen osapuolinakin, hyödyntävät hankkeen tuloksia omassa koulutuksen suunnittelu- ja strategiatyössä. Laajapohjaisen verkoston kanssa käytävä ylimaakunnallinen vuoropuhelu edesauttaa oppilaitoksia muodostamaan oman profiilin suhteessa muihin toimijoihin ja samalla vähentää päällekkäistä koulutustarjontaa. Maakunnalliset toimijat, kuten maakuntaliitot, mutta myös muut seudulliset kehittäjäorganisaatiot ja heidän yhteistyöverkostonsa sekä luonnollisesti alueiden yritykset, järjestöt ja erityisesti erilaiset hyvinvointi- ja turvallisuussektorin toimijat hyötyvät hankkeen tuloksista kehittäessään omaa toimintaansa tulevaisuuteen. Valtakunnallisesti keskeisiä toimijoita ovat Opetushallitus, opetusministeriö ja muut valtionhallinnon virkamiehet, joiden toimenkuvaan sisältyvät hankkeen teema-alueet, yleisemminkin koulutuksen ennakointitarpeet ja siihen liittyvä metodinen kehitystyö, mutta myös hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaamisen ennakointi osana itsenäistä kotona selviytymistä. ForeMassi2025-hanke tarjoaakin eri osapuolille mahdollisuuden käydä aktiivista vuoropuhelua, jonka johdosta virkamiesten valtakunnallisten näkemysten tulisi paremmin heijastua oppilaitosten ja maakuntien strategioissa, mutta toisaalta myös oppilaitosten ja maakuntien eri toimijoiden näkemykset heijastuisivat uusissa valtakunnallisissa linjauksissa.

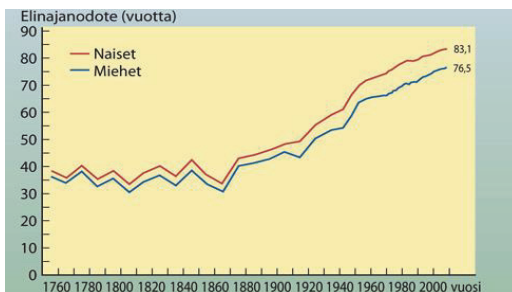
ForeMassi2025-hankkeessa hyödynnettävä Massidea.org-palvelu on sosiaalisen median toimintaperiaatetta hyödyntävä avoin verkkoyhteisö, jossa käyttäjät voivat jakaa keskenään havaitsemiaan ongelmia, ideoita ja tulevaisuuden näkymiä. Yhteisön toiminta hyödyntää massainnovaation toimintamallia, jossa suuri joukko erilaisia mutta toisiaan täydentäviä ihmisiä ja ajatuksia saatetaan yhteen, jotta syntyisi uudenlaisia, entuudestaan tuntemattomia ratkaisuja. Massidea.org-palvelun hyödyntämä teknologia perustuu vapaasti saatavilla olevaan avoimeen lähdekoodiin, ja sitä kehittää kansainvälinen korkeakouluverkosto.

2 Hyvinvointi- ja turvallisuusalaan vaikuttavien tekijöiden nykytila tilastojen avulla

Hyvinvointi- ja turvallisuusalan osaajien kysyntä on kasvussa. Hyvinvointi- ja turvallisuusaloilla roolienjako yksityisten ja julkisten toimijoiden välillä on murroksessa. Muutos kohti laaja-alaista osaamista hyödyntävää toimintakulttuuria, jossa julkiset ja yksityiset toimijat muodostavat monitasoisen toiminta- ja arvoverkoston, asettaa uusia vaatimuksia myös työvoiman osaamiselle. Seuraavassa on tilastojen avulla tarkasteltu hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluiden kysyntään vaikuttavien tekijöiden kehitystä.

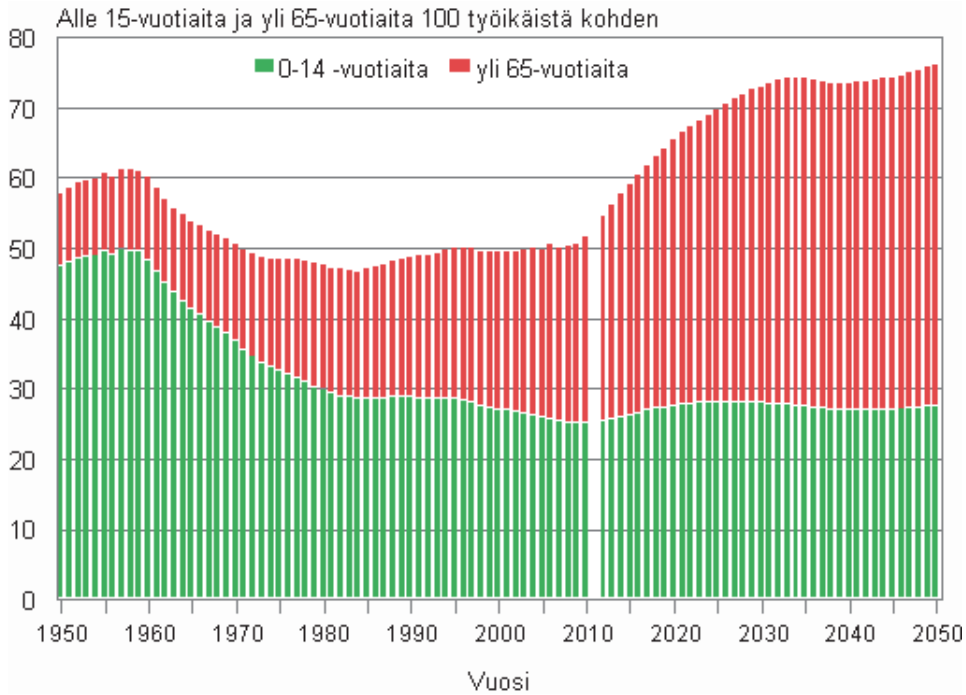
2.1 Väestö ja hyvinvointipalvelut

Tilastollinen elinajanodote on ollut selvässä nousussa jo reilut puolitoista vuosisataa (Kuva 4). Kasvavalla elinajanodotteella on vaikutuksia väestönrakenteeseen ja sitä kautta myös väestölliseen huoltosuhteeseen.

Kuva 4 Vastasyntyneen elinajanodote Suomessa vuosina 1751 – 2009 (Lähde: Duodecim terveyskirjasto).

Väestöllisessä huoltosuhteessa verrataan lasten ja vanhuseläkeikäisten määrää työikäisen väestön määrään (Kuva 5). Vaikka väestöllinen huoltosuhde vertaa vain ikärakennetta, on se kuitenkin hyvä tunnusluku vertailtaessa eri väestöjä toisiinsa. Tulevina vuosikymmeninä yli 65-vuotiaiden määrä tulee kasvamaan rajusti, jolloin työikäisten vastuulle jää yhä suuremman väestöjoukon huoltaminen (Väestörakenne 2010, Tilastokeskus).

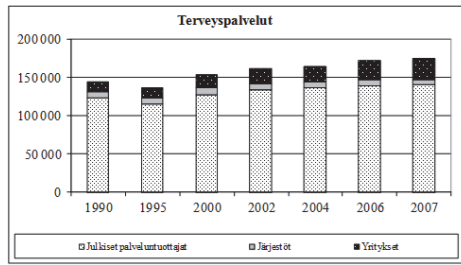
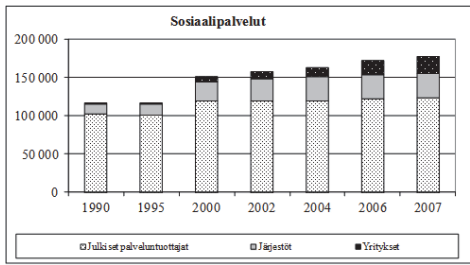
Kuva 5 Väestöllinen huoltosuhde Suomessa 1950 – 2010 ja ennuste 2011 – 2050 (Lähde: Väestörakenne 2010, Tilastokeskus).

Väestöllisessä huoltosuhteessa on selkeitä eroja maakunnittain tarkasteltaessa (Taulukko 1). ForeMassi2025-hankkeessa mukana olevista maakunnista vaikein tilanne huoltosuhteen näkökulmasta on Satakunnassa ja Etelä-Pohjanmaalla.

Taulukko 1 Taulukko 1. Väestöllinen huoltosuhteet maakunnittain 1980 – 2010, ForeMassi2025-maakunnat tummennettu (Lähde: Väestörakenne 2010, Tilastokeskus).

Maakunta	Vuosi			
	1980	1990	2000	2010
KOKO MAA	47,5	48,7	49,4	51,6
→ Uudenmaan maakunta	44,6	42,6	43,1	44,9
→ Varsinais-Suomen maakunta	49,5	50,1	50,2	52,2
→ Satakunnan maakunta	48,5	49,9	52,1	57,3
Kanta-Hämeen maakunta	48,4	51,1	53,9	55,4
→ Pirkanmaan maakunta	47,4	48,7	49,5	51,1
Päijät-Hämeen maakunta	46,9	47,2	49,5	54,2
Kymenlaakson maakunta	47,1	48,8	52,0	56,0
Etelä-Karjalan maakunta	47,5	48,8	51,8	55,6
Etelä-Savon maakunta	47,5	51,1	54,7	59,5
Pohjois-Savon maakunta	47,7	50,8	52,4	54,1
Pohjois-Karjalan maakunta	46,9	51,7	52,7	53,7
Keski-Suomen maakunta	47,6	50,6	50,8	53,4
→ Etelä-Pohjanmaan maakunta	51,4	56,7	56,9	58,5
Pohjanmaan maakunta	54,2	56,4	56,1	57,3
Keski-Pohjanmaan maakunta	52,5	55,2	54,0	57,7
Pohjois-Pohjanmaan maakunta	50,4	53,6	51,8	54,2
Kainuun maakunta	45,4	49,4	52,5	56,3
Lapin maakunta	45,1	48,1	50,2	52,5
Ahvenanmaa	55,2	53,3	53,8	53,2

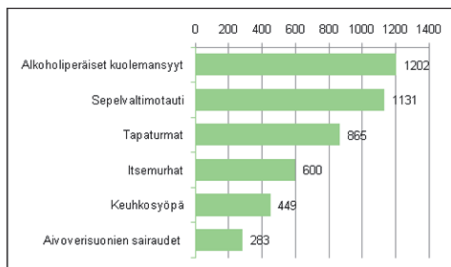
Sosiaali- ja terveyspalveluiden tuottajien osuuksien kehitystä on kuvattu henkilöstön perusteella (Kuva 6). Yleisesti ottaen sekä sosiaali- että terveyspalveluiden määrä on ollut kasvussa henkilöstömäärällä mitattuna. Yksityisen sektorin osuus palveluntuottajana on kasvanut 2000-luvulla sekä sosiaali- että terveyspalveluissa. Järjestöjen osuus on 2000-luvulla hieman laskenut. Osa yrityssektorin kasvusta selittyy järjestöjen palvelujen yhtiöittämisellä. Yksityisten sosiaalipalveluntuottajien merkittävien asiakas ovat kunnat, jotka ostavat valtaosan sekä yritysten että järjestöjen tuottamista sosiaalipalveluista. Kotitaloudet ja työnantajat ostavat yksityisiä sosiaalipalveluja suhteellisen vähän, lähinnä ostetaan yksityistä päivähoitoa ja kotipalvelua. Yksityisiä terveyspalveluja ostavat puolestaan eniten kotitaloudet, työnantajat ja Kela. Myös Valtiokonttori, työeläkelaitokset ja vakuutusyhtiöt ostavat näitä palveluja. Samoin kunnat ja kuntayhtymät ostavat yksityisiä terveyspalveluja, mutta suhteessa huomattavasti vähemmän kuin sosiaalipalveluja (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

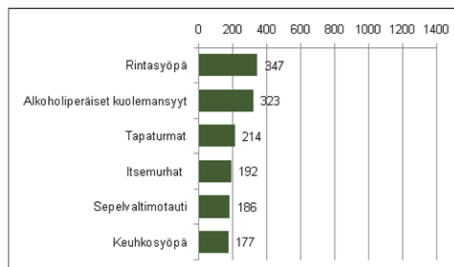
Kuva 6 Sosiaali- ja terveyspalveluiden julkiset ja yksityiset palveluntuottajat Suomessa, osuus henkilöstöstä (lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

2.2 Tapaturmat ja kuolleisuus

Miesten ja naisten yleisimmät kuolemansyyt 15-64 -vuotiaina poikkeavat jonkin verran toisistaan (Kuva 7). Miehillä yleisimmät kuolemansyyt ovat alkoholiperäiset kuolemansyyt ja sepelvaltimotauti. Naisten yleisimmät kuolemansyyt ovat rintasyöpä ja alkoholiperäiset kuolemansyyt.

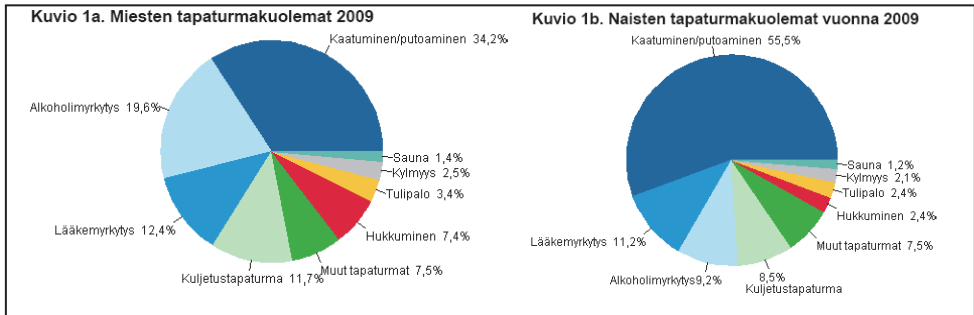
15-64-vuotiaiden **miesten** yleisimmät kuolemansyyt 2010

15-64-vuotiaiden **naisten** yleisimmät kuolemansyyt 2010

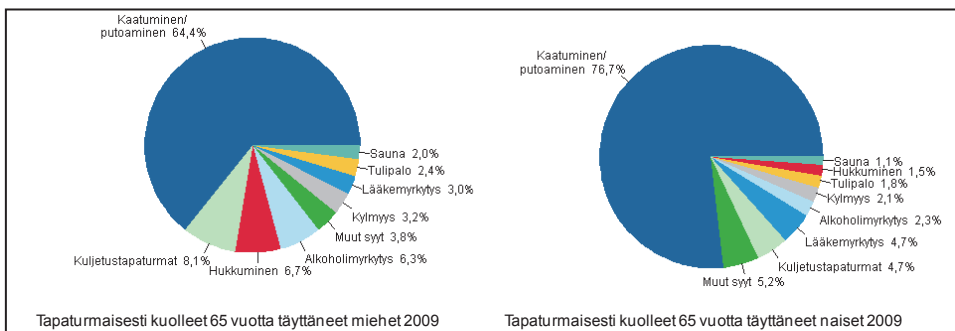
Kuva 7 Yleisimmät kuolemansyyt 15 – 64-vuotiailla miehillä ja naisilla vuonna 2010 (lähde: Kuolemansyyt 2010, Tilastokeskus).

Tapaturmaisesti kuoli vuonna 2009 yhteensä 2 903 henkilöä, joista 1 986 oli miestä ja 917 naisia. Kaatumiset ja putoamiset olivat yleisin kuolemaan johtanut tapaturma: yli kolmannes miesten ja yli puolet naisten tapaturmaisista kuolemista aiheutui niistä (Kuva 8). Kaikkiaan tapaturmat aiheuttivat noin kuusi prosenttia kaikista kuolemista vuonna 2009 (Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).

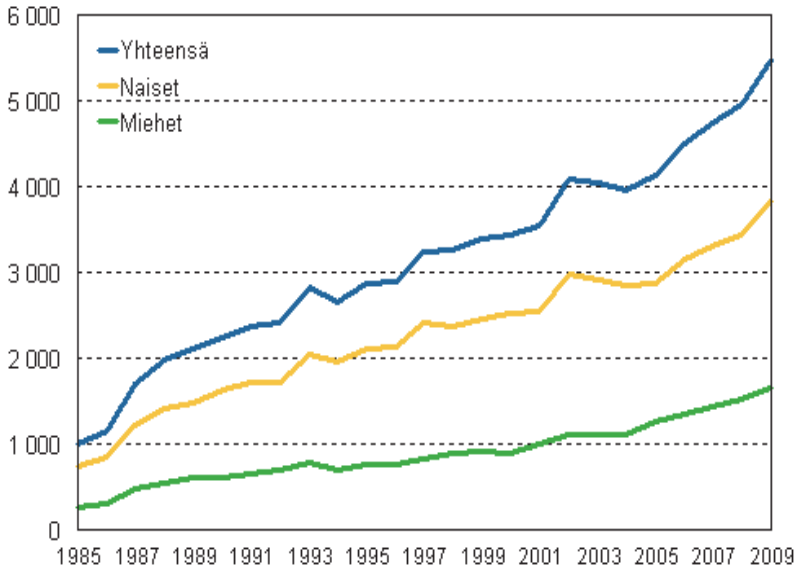
Kuva 8 Tapaturmakuolemat miehillä ja naisilla Suomessa vuonna 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus)

Valtaosa eli 80 prosenttia kaikista kuolemaan johtaneista kaatumisista sattui yli 65-vuotiaille. Kolmella neljästä tapaturmaisesti kuolleesta yli 65-vuotiaasta naisesta syynä oli kaatuminen tai putoaminen ja miehistä kahdella kolmesta (Kuva 9. Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).

Kuva 9 Tapaturmakuolemat Suomessa 65 vuotta täyttäneillä vuonna 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).

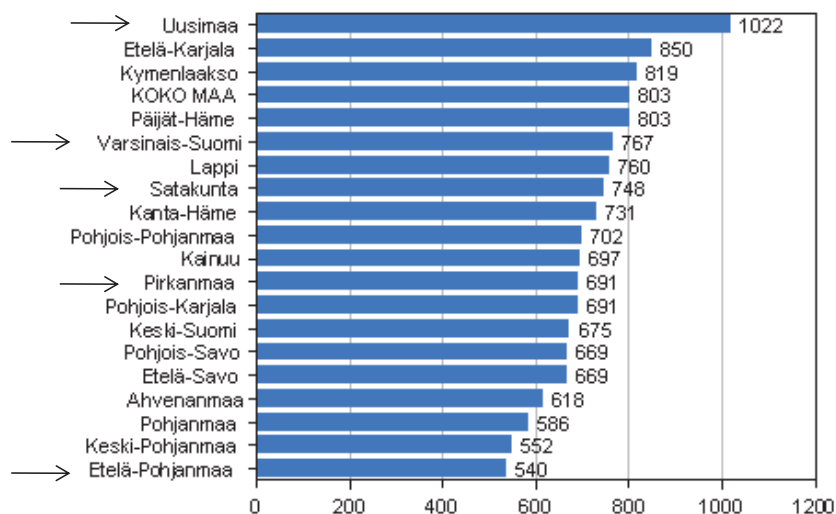
Väestön ikääntyessä dementia näkyy sepelvaltimotaudin ohella yhä yleisempänä vanhusten kuolemansyynä. Vuonna 2009 lähes joka toinen yli 80-vuotiaana kuollut menehtyi joko sepelvaltimotautiin tai muistisairauteen. Dementiakuolemien määrä on yli kaksinkertaistunut kahdenkymmenen vuoden aikana (Kuva 10). Dementiaan kuolleet ovat usein monisairaita vanhuksia, joille yhden peruskuolemansyyn määrittely voi olla ongelmallista (Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).

Kuva 10 Dementiaan (ml. Alzheimerin tauti) kuolleet Suomessa 1985 – 2009 (lähde: Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus).

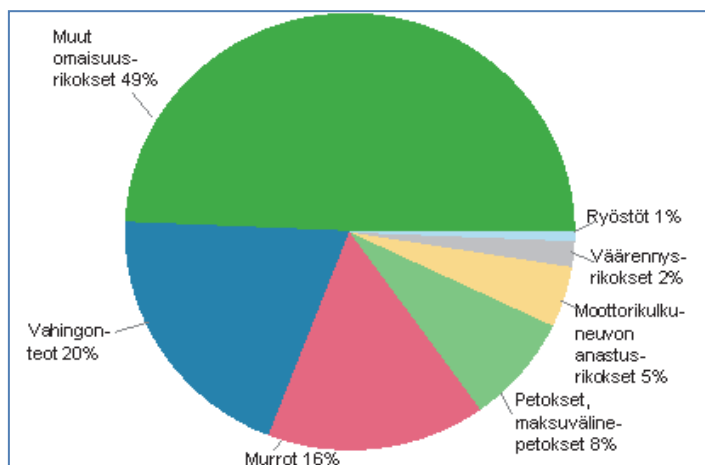
2.3 Rikollisuus

ForeMassi2025-hankkeessa mukana olevista maakunnista eniten rikoksia tehtiin vuonna 2010 Uudellamaalla. Vähiten rikoksia oli Etelä-Pohjanmaalla (Kuva 11).

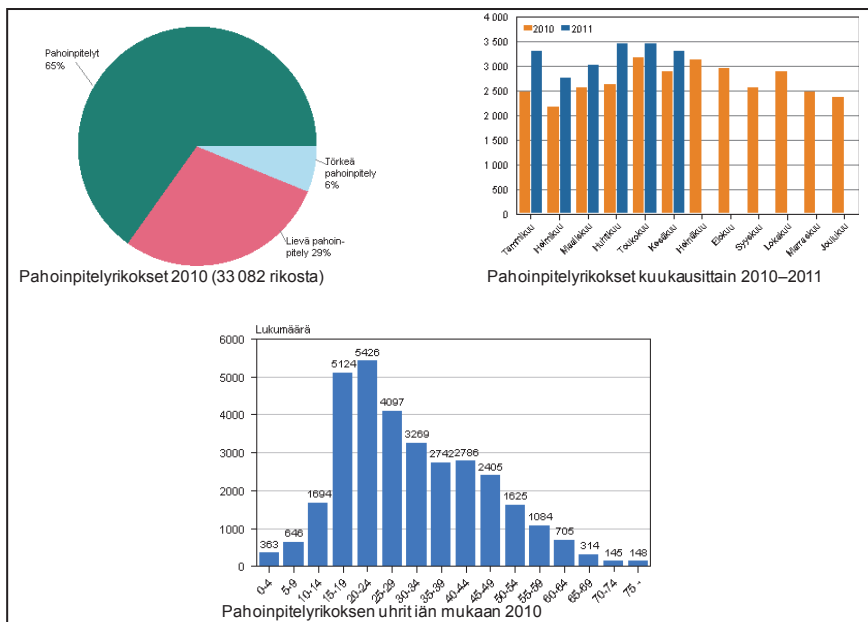
Kuva 11 Rikokset maakunnittain 10 000 asukasta kohden vuonna 2010 (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus)

Tietoon tulleista rikoksista suurimman ryhmän muodostavat varkaudet, näpistykset ja törkeät varkaudet. Myös vahingontekoja ja murtoja tapahtuu, ne muodostavat merkittävän osan omaisuusrikoksista (Kuva 12).

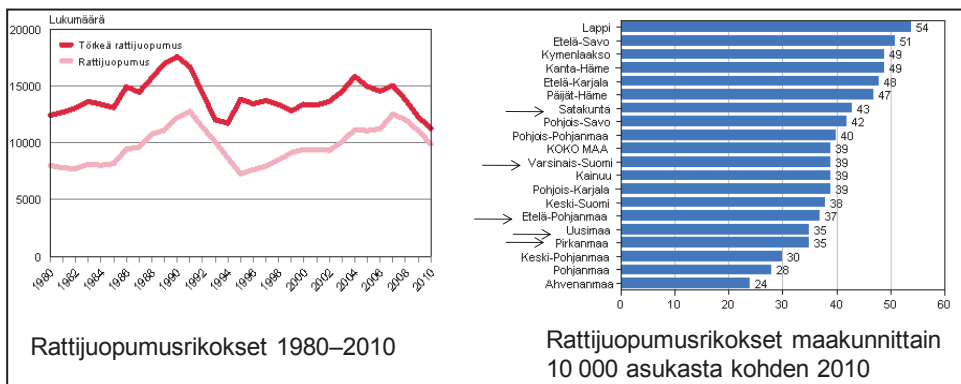
Kuva 12 Omaisuusrikokset Suomessa vuonna 2010, yhteensä 247 299 rikosta (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus)

Pahoinpitelyrikoksia tapahtuu eniten kesäkuukausien aikana. Useimmiten pahoinpitelyn uhriksi joutuvat 15-24-vuotiaat. Vähiten pahoinpitelyrikoksia tapahtuu yli 70-vuotiaille.

Kuva 13 Pahoinpitelyrikokset Suomessa 2010, yhteensä 33 082 rikosta (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus).

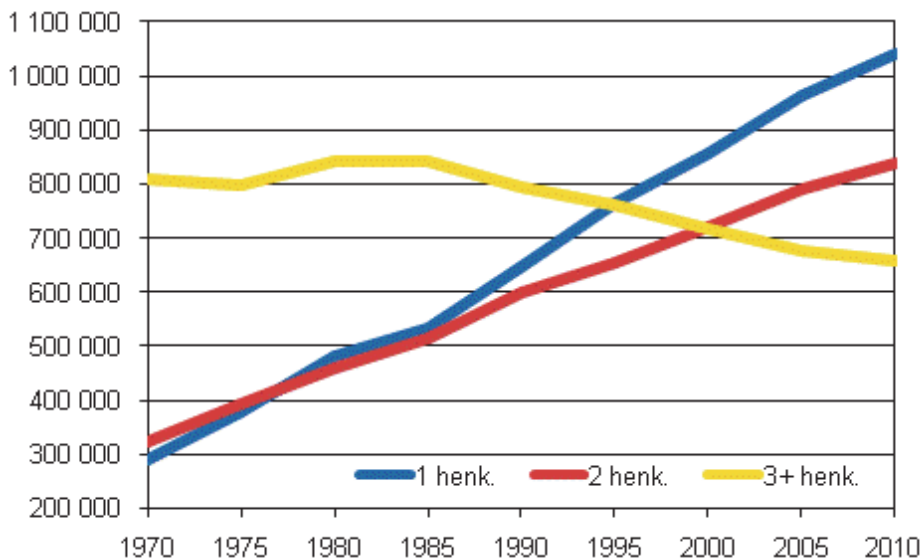
Rattijuopumusten määrä oli vuonna 2010 alimmillaan 1990-luvun puolivälin jälkeen. Vuoden 1990 ennätyslukumista ne ovat vähentyneet kolmanneksen. ForeMassi2025-hankkeessa mukana olevista alueista suhteellisesti eniten rattijuopumusrikoksia oli Satakunnassa ja vähiten Pirkanmaalla.

Kuva 14 Rattijuopumusrikokset Suomessa (lähde: Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus)

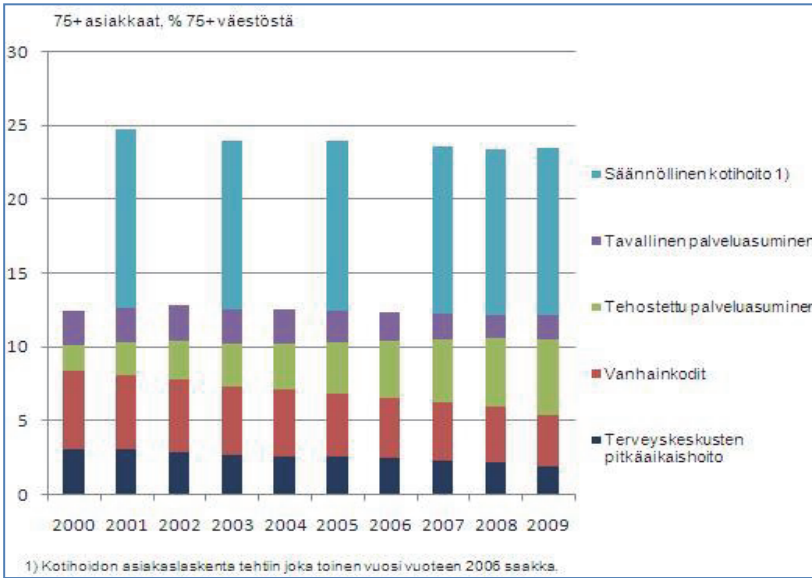
2.4 Ikääntyneiden palvelut ja vammaispalveluiden kehitys

Yhden ja kahden henkilön asuntokuntien määrä on kasvanut jo usean vuosikymmenen ajan. Kaikkiaan asuntokuntia oli vuoden 2010 lopulla 2 537 000, joista yhden henkilön asuntokuntia oli 1 040 000 eli 41 prosenttia. Asuntokunnan keskokoko oli 2,07 henkilöä vuonna 2010, kun se vielä vuonna 1970 oli kolme henkilöä (Asuntokunnat ja asuinolot, Tilastokeskus).

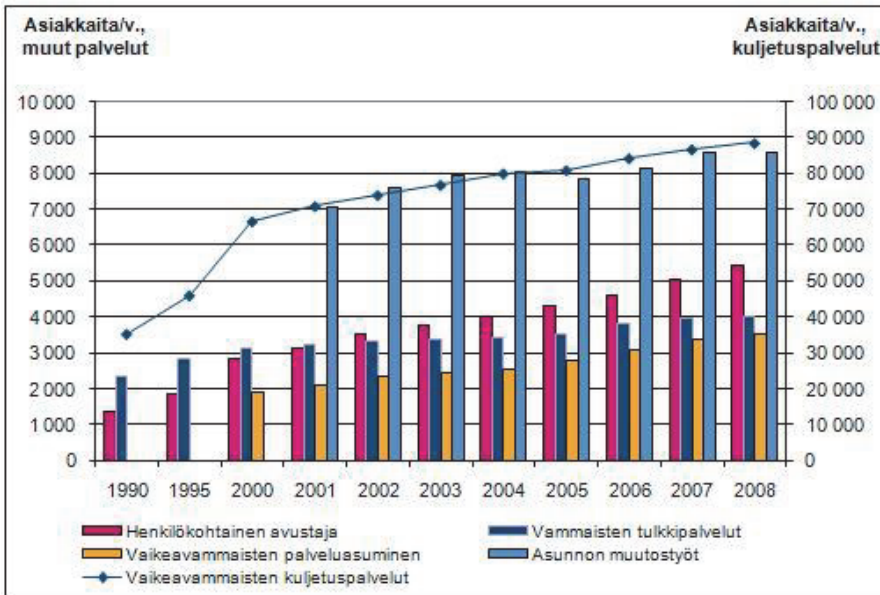
Kuva 15 Asuntokunnat koon mukaan 1970-2010 (lähde: Asuntokunnat ja asuinolot, Tilastokeskus).

Yksinasuvia ikääntyviä on tulevaisuudessa nykyistä enemmän. Ikääntyneiden keskeisiä palveluja ovat kotipalvelu ja kotisairaanhoido, ateria-, siivous- ja muut tukipalvelut, laitos- ja asumispalvelut, omaishoidon tuki sekä kuntoutus- ja terveyspalvelut (Kuva 16). Ikääntyneiden laitos- ja asumispalveluissa kattavuudet ovat laskeneet 2000-luvulla, vaikka asiakasmäärät ovatkin kasvaneet. Omaishoidon tuki on sen sijaan lisääntynyt 2000-luvulla selvästi.

Kuva 16 Ikääntyneiden palveluiden peittävyys 2000-2009 (lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

Vammaispalvelulain mukaiset palvelut ovat lisääntyneet 1990-luvun alusta lähtien kaikilla osa-alueilla (Kuva 17). Asiakasmäärältään suurin palvelu on vaikeavammaisten kuljetuspalvelu.

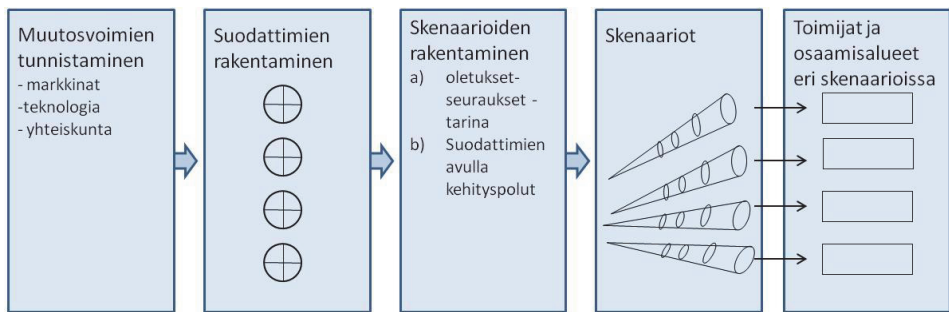

Kuva 17 Vammaispalvelulain mukaiset palvelut 1990, 1995, 2000-2008 (Lähde: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos).

Tilastot näyttävät, miten tähän hetkeen on tultu viimeisen 20 vuoden aikana. Globalisoitunut, avoin maailma on nopeuttanut muutoksien vaikutuksia myös Suomessa eikä näköpiirissä olevassa tulevaisuudessa ole paluuta menneeseen. Päinvastoin myös Suomessa tarvitaan omia nopeita ja radikaalejakin toimenpiteitä ikääntyvän väestön, epävarman talouskehityksen ja kiristyvän kilpailun takia. Esimerkiksi kuntauudistus asettaa hyvinvointipalvelut uuteen viitekehykseen: kuuluuko vastuu niistä jatkossakin kunnille, ottaako valtio osia itselleen ja miten organisoidaan monitoimijainen yhteistyö julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin kesken.

3 Muutosvoimat ja vaihtoehtoiset skenaariot itsenäiseen kotona selviytymiseen

Tulevaisuuden muutokset ovat luonteeltaan joskus trendinomaisia, jossain määrin ennakoitavia, tai sitten kokonaan yllätyksellisiä, ennakoimattomia. Tulevaisuutta koskeva tieto voidaan jakaa epävarmuuden suhteen kolmeen kategoriaan: varmuudet, todennäköisyydet ja epävarmuudet. Varmuudet ovat luonteeltaan sellaisia, että niitä ei kyseenalaisteta missään olosuhteissa kun taas todennäköisyyksien kohdalla tiedetään, että muitakin vaihtoehtoja on olemassa, mutta todennäköisenä pidetty vaihtoehto on ns. yksi ylitse muiden –arvo. Varmuuksien ja todennäköisyyksien osalta puhutaan monesti trendeistä tai jopa megatrendeistä, joiden ajatellaan olevan suhteellisen pysyviä useammassakin eri skenaariovaihtoehdossa. Epävarmuuksien osalta tiedetään, että on olemassa useita samanarvoisia, aidosti erilaisia vaihtoehtoja, joista mikä tahansa on mahdollinen tulevaisuuden muuttujan arvo. Tällöin trendinomaista kehitystä ei voida tulevaisuuteen jatkaa, vaan on luotava mahdollisia vaihtoehtoisia kehityskulkuja, jotka lähtevät liikkeelle eri arvioista. Epävarmuuden lisäksi aitoja yllätyksiä voivat aiheuttaa villit kortit, joiden osalta itse muuttujakin on usein tuntematon eikä sille ole helposti edes kuviteltavissa mahdollisia vaihtoehtoisia uusia arvoja. Kyse on usein kokonaan uusista asioista, joista ei ole aikaisempaa kokemusta. Yllätykset eivät kuitenkaan aina ole aitoja yllätyksiä, vaan syynä niiden tunnistamattomuuteen ovat tabut eli asiat, joista vaietaan tai joista puhuminen on jopa kiellettyä. Yksittäisistä muutostekijöistä on ForeMassi2025-hankkeessa edetty systemaattisesti kohti tulevaisuuden osaamistarpeita eri toimijoiden osalta. Kuvassa 18 on esitetty läpikäydyn prosessin päävaiheet käytetyn skenaarioiden suodatinmallin avulla.

Kuva 18 Skenaarioiden rakentamisen päävaiheet ForeMassi2025-hankkeessa.

3.1 Muutosvoimista

ForeMassi2025-hankkeen osalta uusia lähtökohtia tulevaisuuden skenaarioiksi pyrittiin kartoittamaan monipuolisesti PESTE-analyysin avulla. Poliittiset, ekonomiset, sosiaaliset, teknologiset ja ekologiset muutostekijät tunnistettiin työpajatyöskentelyn osana kiinnittämällä erityistä huomiota siihen, mistä hyvinvointi- ja turvallisuusosalalla mahdollisesti vaietaan. Tarkastelua täydennettiin asiantuntijoiden näkemyksillä työpajojen välillä kotimaassa ja kansainvälisesti.

Hyvinvointialalla Suomessa kriittisinä tekijöinä nähtiin mm. myytti pohjoismaisesta hyvinvointivaltiosta ja kansallisvaltion roolista päätöksenteossa, mutta myös hyvinvoinnin ja vaurauden välinen yhteys haluttiin ottaa kriittiseen tarkasteluun eli että rikas ei automaattisesti ole hyvinvoipa. Myös kustannustietoisuus hyvinvointipuolella koettiin tabuluonteiseksi eikä hyvinvoinnin tuottaminen oikeastaan saisi mitään maksaakaan! Teknologian rooli palvelujen tuottamisessa ja käyttämisessä nähtiin usein aika kriittikömmästäkin, ja huomiota olisi kiinnitettävä enemmän teknologian käytettävyyteen ja käyttäjälähtöisyyteen, mutta myös turvallisuuteen, yksityisyyden suojaan ja myös mobiiliteknologian tuomiin uusiin mahdollisuuksiin kaikille kohderyhmille, ei vain diginatiiveille. Hyvinvointi- ja turvallisuuspuolella on tarpeen myös avata toiminnan hiilijalanjälkeä ja pyrkiä löytämään ekologisesti kestäviä ratkaisuja.

Kestävän kehityksen mukaiset ratkaisut ottavat huomioon ekologisen kestävyuden lisäksi myös taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden, mitkä korostuvat erityisesti tässä hankkeessa rajatussa kohdealueessa eli itsenäisen kotona selviytymisen hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluiden kehittämisessä. Ikääntyvä ihminen haluaa olla oman elämänsä subjekti, eikä kukaan halua tulla kategorisoiduksi nimikkeellä vanhus. Myös myytti Suomen puhtaudesta tai turvallisuudesta halutaan kyseenalaistaa. Vaatimukset kestävä kehityksen ulottuvuuksista koskevat myös alalle koulutettavia: teknologiset ratkaisut on tehtävä tavalla, joka ei kuormita ympäristöä liikaa eikä ole haavoittuvainen esim. sähkökatkoksille. Alan koulutusnimikkeet erityisesti turva-alalla ovat vielä vakiintumattomia, samoin

palkat tai esim. immateriaalioikeudet palveluketjuissa, joten sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys kaipaavat myös kehittämistä.

Taulukoissa 2 ja 3 on kuvattu työpajoissa markkinat/teknologia/yhteiskunta – tarkastelun avulla tunnistetut muutosvoimat hyvinvointi- ja turvallisuusallalla suodatinmallin pohjaksi.

Taulukko 2 Muutosvoimat hyvinvointialalla (työpajatulokset 2011).

Hyvinvointialan muutosvoimia eri näkökulmista		
Markkinat	Teknologia	Yhteiskunta
<ul style="list-style-type: none"> - Kulttuuripalvelut lisääntyvät - Ulkonäöstä ja kunnosta huolehditaan enemmän - Lääkkeiden käyttö lisääntyy - Kotihoidon palveluiden käyttö lisääntyy - Kuka hoitaa (perhe, yhteiskunta?) - Ryhmäkodit, kollektiivit vaihtoehtona - Osataan vaatia entistä enemmän 	<ul style="list-style-type: none"> - Käytettävyyden merkitys kasvaa - Tekniikan käyttötaidot kasvavat - Toisaalta kehitys niin nopeatempoista, että nykynuorisokin voi vanhana olla pudonnut kelkasta - Käyttäjälähtöisyys suunnittelussa - Toimintahäiriöt uhkana - Halutaankin kasvokkaista vuorovaikutusta ainaisen netin sijaan? 	<ul style="list-style-type: none"> - Väestön vanheneminen - Kotona hoitaminen yleistyy - Eletään vanhemmiksi mutta terveempinä kuin ennen - Mielenterveysongelmat lisääntyvät, yksinäisyys - Liikuntatottumukset entistä paremmat → toisaalta yleiskunto entistä huonompi - Toisaalta polarisaatio, sekä ali- että ylipainoisia yms. - Yhteisöllisyys vs. yksilöllisyys → hoitaako lapset ikääntyvät vanhempansa (pakosta/vapaaehtoisesti)? - Kiinnostus hyvinvointialaan vähenee - Eläkkeet ja muut tuet, mikä on kehityssuunta?

Taulukko 3 Muutosvoimat turva-alalla (työpajatulokset 2011).

Turva-alan muutosvoimia eri näkökulmista		
Markkinat	Teknologia	Yhteiskunta
<ul style="list-style-type: none"> - Yksityisen turvallisuusalan kasvu - Turvapalveluiden kysyntä (kuka ostaa) - Turvapalveluiden tarjonta (kuka tarjoaa: yksityinen/julkinen) - Kuluttajien taloudellinen asema parantunut (mahdollisuus ostaa palveluita) - Kuluttajien tietoisuus turvapalveluista kasvanut - Kuluttajien valinnat: ratkaiseeko palveluiden hinta vs. turvallisuuden tunteen kokeminen - Turvallisuuspainotteiset palvelut osana muita palveluita (esim. hoitopalveluita) - Turvallisuus lisäarvona palveluissa 	<ul style="list-style-type: none"> - Laitteiden käytettävyys - Teknologia mahdollistaa uusia ratkaisuja - Teknologian pääasiallinen kohderyhmä (yksityiset vs. yritykset/organisaatio) - Laajat käyttömahdollisuudet (esim. kaatumisen ilmainen, ei pelkkiä vartiointiratkaisuja) - Asuntojen suunnittelu ja kodin riskit turvallisuuden näkökulmasta (esim. portaat vs. portaattomuus) - Teknologian kokeminen ja omaksuminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Kansainvaellukset (työperäinen vs. muu maahanmuutto) - Muslimien levittäytyminen Eurooppaan - Kieliasioiden muuttuminen - Kansallistunne/nationalismi - Turvallisuushakuisuus lisääntyy - Poliisin rooli - Vartioiden rooli - Ikääntyminen (vanhusten turvallisuuden tarve kasvaa) - Sosiaalinen verkosto (yksin eläminen, ketä oikeasti tunnetaan: naapurit, ystävät sukulaiset) - Asenteet ja riskitietoisuus - Energian saanti - Lapsiin kohdistuva turvallisuus

Kansainvälistä tarkastelua muutosvoimien kanssa työskentelyyn saatiin vuoden 2011 World Future Society vuosikokouksesta. Keskiluokan kasvu globaalisti mahdollistaa erilaisten ratkaisujen konseptoinnin kansainvälisille markkinoille. ICT-alan kehityksen myötä korostuvat turvallisuustekijät erilaisten identiteettivarkauksien varalta, ja herää myös kysymys, onko tulevaisuudessa luallista olla ”disconnected” vai tulkitako off-näppäimen käyttö automaattisesti rikolliseksi toiminnaksi? Turvallisuusala nähdäänkin uutena läpileikkaavana teemana, johon kaikkien alojen on varauduttava ja kehitettävä osaamista. Automaation arkipäiväistyminen tuo myös robotit teollisuudesta koteihin. Alustavasti on jo kehitetty tunteellisia robotteja, jotka sopivat ainakin rutiininomaisiin hoivatehtäviin. Kaupungistuva toimintaympäristö mahdollistaa yhteiset kortteli- tai hoivakotirobotit, mutta myös laajemmin tarkasteltuna on mahdollisuus luoda uudenlaisia älykkäitä ympäristöjä, joissa ihmisillä on esim. vaatetuksen avulla varmistettu huolenpito ja seuranta ilman että ihmisen itsensä tarvitsee ryhtyä teknologia-asiantuntijaksi. Maailma on siirtynyt 24/7/365 –

yhteiskuntaan, jossa etävalvonta eri aikavyöhykkeiltä voisi poistaa esimerkiksi ihmisiä rasittavan yötyön kokonaan. Kansalaislähtöisyyden kasvu yhdessä mobiliteetin kasvun kanssa edellyttää globaalin koordinaation mahdollisuutta, mutta korostaa samalla paikallista vastuuta kansalaisuudesta riippumatta. Ikääntyvä ihminen ei tulevaisuudessa ole synonyymi sanalle huonokuntoinen, mutta hyvinvoinnin ja turvallisuuden takaamiseksi on huolehdittava sekä henkisen että ruumiillisen kunnon huollosta. Turvattomuuden tunne voi vähentää aidosti koettua hyvinvointia. Käsite uusi normaali vaatii myös oman pohdintansa ForeMassi2025-hankkeen teemasta: virtuaalinen on todellinen, verkostot korvaavat hierarkian ja vapaaehtoisten rooli korostuu – mitä ne voivat merkitä ihmisen kohtaamista korostavalle hyvinvointisektorille, jossa ammattirakenteet ovat hierarkkisia, mutta jossa toisaalta on perinteisesti järjestöillä ollutkin suuri merkitys esim. vertaistuen ja kuntoutuksen puolella? Uusia skenaarioita kannattaa etsiä myös niistä lähtökohdista, joissa nyt ilmenee ihmisten turhautumista. Silloin on mahdollisuus tehdä asioita aidosti toisella tavalla ja mobilisoida kansalaiset itse muutoksen ajureiksi.

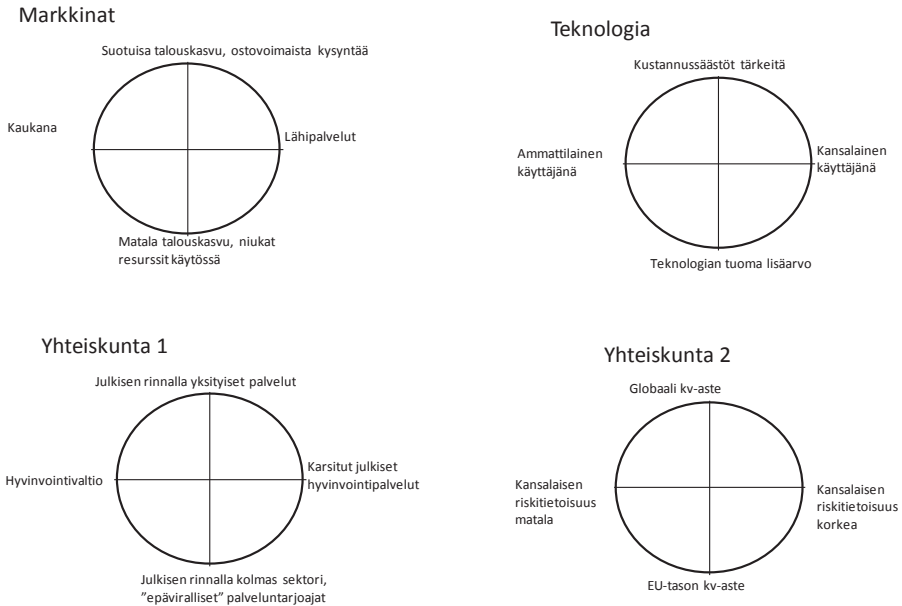
3.2 Skenaarioiden rakentaminen

ForeMassi2025-hankeessa on laadittu työpajatyöskentelyn tuella neljä vaihtoehtoista skenaariota vuoteen 2025. Skenaariot on rakennettu suodatinmallin avulla. Suodattimet on rakennettu lähtökohtina tunnistetut muutosvoimat markkina-, teknologia- ja yhteiskuntalähtökohdista (vrt. taulukot 2 ja 3 edellä). Laaditut suodattimet ovat esitellään kuvassa 19.

Markkinanäkökulmasta asiakasvaatimukseen vastataan joko lähipalveluilla tai kaukaisilla palvelukeskuksilla ja luonnollisesti talouskasvu vaikuttaa siihen, onko resursseja käytössä.

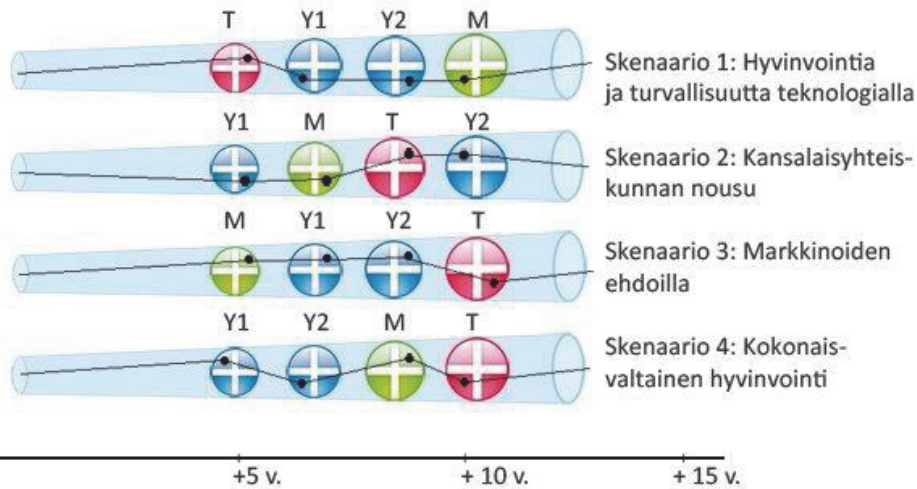
Teknologiaan liittyvät muutosvoimat on valittu sen mukaan, onko teknologia ensisijaisesti kustannussäästöjä vai lisäarvoa tuottava ja onko käyttäjänä kansalainen vai ammattilainen.

Yhteiskunnallisina näkökulmina ovat toisaalla hyvinvointivaltion tulevaisuus ja siihen liittyvä palveluntarjonta: yksityiset vs. julkiset palvelut ja mahdollinen palveluiden karsinta taloudellisista syistä. Toisaalta yhteiskunnan kansainvälistyminen vaikuttaa tilanteeseen, kun toimitaan joko vain EU-ympäristössä tai globaalisti. Samoin, kansalaisen riskitietoisuus muokkaa todella toteutuvaa tulevaisuutta ja luo pohjaa erilaisten palveluiden kysynnälle.

Kuva 19 ForeMassi2025-skenaarioiden markkinat-, teknologia- ja yhteiskuntasuodattimet.

Laadittuja skenaarioita on yhteensä neljä, joista yksi on teknologia- ja yksi markkinat- ja kaksi yhteiskuntalähtöistä vaihtoehtoa. Seuraavassa on ensin kuvattu kukin skenaario tarinan muodossa, minkä jälkeen niistä esitetään myös polku skenaariosuodattimien läpi. Niistä selviää skenaarioiden laatimisen logiikka oletukset- seuraukset –periaatteella. Ensimmäisenä oleva suodatin kuvaa oletukset kyseiselle skenaariolle, ts. mistä skenaariossa lähdetään liikkeelle. Seuraavat suodattimet puolestaan kuvaavat sitä, mitä täytyy tapahtua muissa sektoreissa, jotta kyseisen kehityskulun on mahdollista jatkaa tulevaisuutta kohti sen lähtökohdista.

Kuva 20 Skenaariot suodatinmallin avulla kuvattuna.

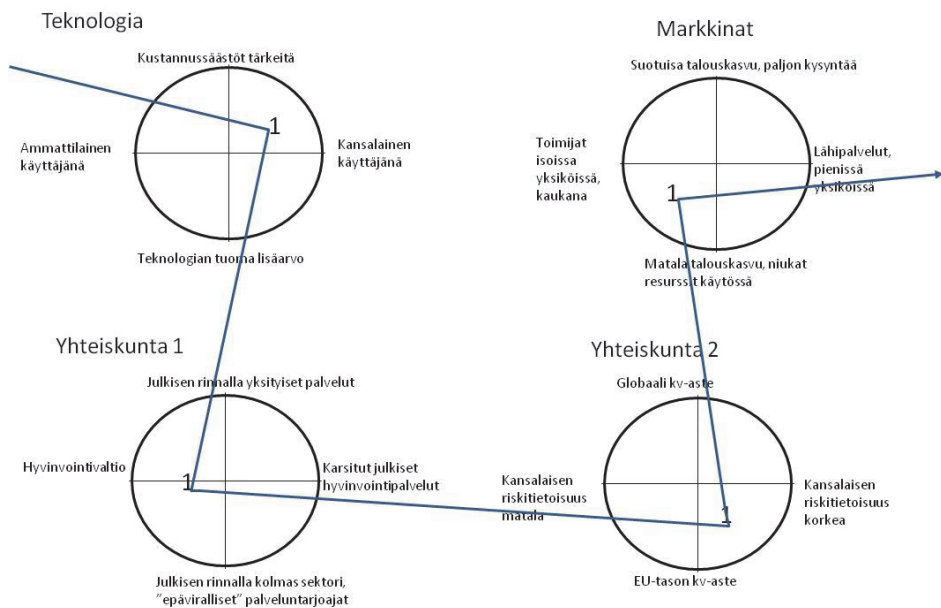
3.2.1 Skenaario 1. Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla

Väestö ikääntyy ja hyvinvointipalveluiden kysyntä kasvaa. Samaan aikaan työikäisen väestön määrä vähenee. Asenneilmasto ei suosi maahanmuuttajien palkkaamista paikkaamaan työvoimapulaa. Vaikka talouskasvu on heikkoa, halutaan Suomessa kuitenkin säilyttää laaja julkisten hyvinvointipalveluiden verkosto. EU asettaa toiminnan kansainvälisen kontekstin säädöksineen, joita Suomenkin on noudatettava; talouden tasapaino nähdään valtioiden ensisijaisena tavoitteena. Ratkaisuna kasvaviin terveydenhuollon kustannuksiin nähdään panostaminen teknologisiin ratkaisuihin ja niiden kehitystyöhön. Teknologian avulla laajamittaisetkin hyvinvointipalvelut pystytään tuottamaan rajallisilla resursseilla. Suomessa uskotaan, että terveysteknologiaan panostamalla avataan myös kansainvälisiä kasvumahdollisuuksia pienille ja ketterille suomalaisyrityksille.

Vaikka terveysteknologian saralla yksityisen sektorin rooli on merkittävä, jää hyvinvointipalveluiden tuottamisessa yksityisen ja kolmannen sektorin rooli lähinnä julkista sektoria tukevaksi. Julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä hyödynnetään silloin, kun se on julkiselle sektorille kannattavaa. Teknologiaan turvaava palvelujärjestelmä edellyttää huoltovarmuutta ja riskitietoisuutta esimerkiksi tietoturvaan liittyvissä kysymyksissä. Julkinen sektori hyödyntää turvallisuuskysymyksissä yksityisiä asiantuntijayrityksiä, joilla teknologiayritysten tavoin syntyy paljon uutta liiketoimintaa. Haja-asutusalueella etäteknologiaa hyödyntäviä turvallisuuspalveluita käyttää yhä useampi omaa turvallisuuden tunnetta lisäämään. Erilaisissa turvapuhelimissa ja -rannekeissa hyvinvoinnin ja turvallisuuden näkökohdat yhdistyvät.

Kustannustehokkuus on palveluiden tuottamisessa tärkeää. Etäteknologian avulla julkiset hyvinvointi- ja turvapalvelut pystytään turvaamaan myös haja-asutusalueilla. Lähipalveluita tuotetaan vain kasvukeskuksissa. Ikäihmisiä

hoidetaan kotona teknologian avustuksella niin kauan kuin se on taloudellisesti kannattavaa. Palveluita kehitettäessä ymmärretään kuitenkin, että niitä on kehitettävä käyttäjälähtöisesti, jotta uusille teknologioille saadaan käyttäjien hyväksyntä. Jotta teknologiaa voidaan hyödyntää myös sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, palveluihin lisätään myös viihteellisiä elementtejä. Myös käyttäjien omia mahdollisuuksia tuottaa sisältöjä toisilleen kehitetään. Käyttäjälähtöinen palveluiden toteutus saa ihmiset luottamaan julkiseen sektoriin palveluiden tuottajana, vaikka resurssit ovatkin rajalliset. Näin hädän hetkellä turvataan ensisijaisesti julkiseen sektoriin. Yksityiseltä sektorilta palveluita haetaan lähinnä lisänä julkisen sektorin palveluille. Erityisesti syrjäseuduilla, kun teknologia ei enää pysty takaamaan päivittäistä turvallisuutta ja hyvinvointia, vaihtoehtona on joko kasvukeskukseen siirtyminen tai yksityiseen palveluntarjontaan turvautuminen.

Kuva 21 Skenaarioiden 1 ”Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla” suodattimet ja läpimenekohdat (=1).

3.2.2 Skenaario 2. Kansalaisyhteiskunnan nousu

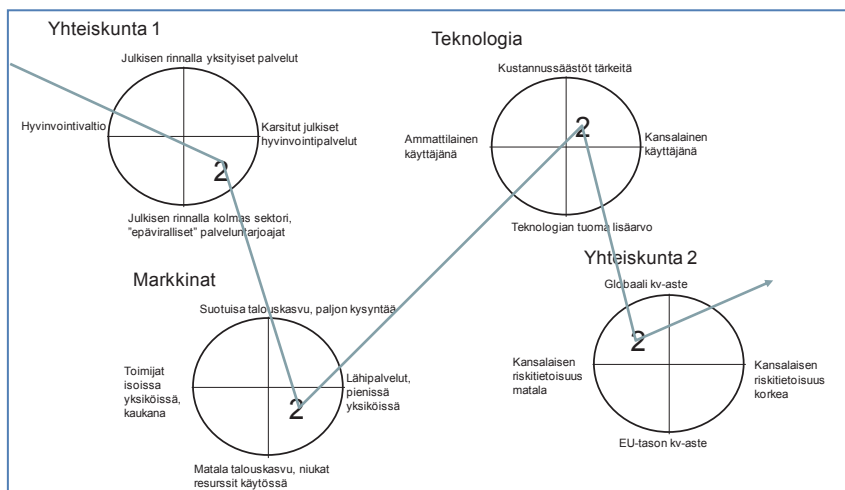
Heikon talouskasvun myötä julkisia hyvinvointi- ja turvapalveluita karsitaan samalla, kun väestö ikääntyy ja palveluiden kysyntä kasvaa. Yhteiskunnasta puuttuu selkeä näkemys siitä, miten palveluita tulisi kehittää ja kansalaisten hyvinvointi turvata. Silloin, kun kustannussäästöihin pyritään teknologiaa hyödyntäen, käytettävyyteen ei panosteta. Julkiset, yksityiset ja kolmannen sektorin palvelut

muodostavat käyttäjän näkökulmasta sekamelskan, ei yhtenäistä kokonaisuutta, jossa asioiminen eri toimijoiden kanssa olisi helppoa ja vaivatonta. Palveluiden keskittäminen vie palvelut syrjäseuduilla asuvien ulottumattomiin.

Tyytymättömyys tarjolla oleviin palveluihin saa ihmiset turvautumaan talkooapuun ja yhdessä tekemiseen. Usko yhteisöllisyyden voimaan on vahva. Epävirallisten toimijoiden merkitys kasvaa ja syntyy monenlaisia yhteenliittymiä, joista osa on vain hetkellisiä, tiettyyn ongelmaan puuttuvia kampanjoita, osa pitkäkestoisempia kumppanuuksia, joista voi syntyä myös uutta liiketoimintaa. Syntyy järjestöjen ja yritysten välimuotoja, jotka pyrkivät ensisijaisesti lisäämään ihmisten hyvinvointia, mutta tekevät myös kannattavaa liiketoimintaa. Heikko talouskasvu ja epäluottamus julkista sektoria kohtaan saa ihmiset keksimään innovatiivisia, kustannuksiltaan kohtuullisia tapoja tuottaa hyvinvointia ja turvallisuuden tunnetta. Lähihoivan ja kasvokkaisen vuorovaikutuksen arvostus lisääntyy. Teknologiaakin hyödynnetään, mutta vain silloin, kun se tuo selkeästi joko säästöjä tai lisäarvoa käyttäjälleen. Yksityiset palveluntarjoajat pystyvät teknologiaa hyödyntämällä panostamaan aikaansa kasvokkaiselle vuorovaikutukselle entistä paremmin, teknologia ei välttämättä näy asiakkaalle lainkaan. Toisaalta teknologian avulla ihmisten ulottuville tulee palveluita, joihin heillä ei muuten olisi pääsyä etäisyyden tai hinnan vuoksi. Myös teknologiaa kehitetään yhteisöllisesti, parviällyyn ja avoimeen lähdekoodiin nojaten. Kehitystyö ja palveluiden käyttö kasvaa kansainvälisesti, yli valtakunnan rajojen.

Ikäihmiset perustavat yhteiskoteja sekä ystäviensä että uusien tuttavuuksien kanssa. Yhdessä toimimalla pystytään palveluitakin hankkimaan halvemmalla, esimerkiksi porukan yhteinen kotiaavustaja tai talonmies. Myös seniorien oma osaamista arvostetaan, erilaiset vaihdantaringit ja talkoot ovat yleisiä. Kun oma asioista huolehtiminen vanhetessa vaikeutuu, turvataan entistä enemmän oman perheen apuun. Julkisten palveluiden käyttöön siirrytään yleisesti vasta siinä vaiheessa, kun selviytyminen edellyttää raskasta hoitoa tai ympärivuorokautista valvontaa.

Yhteisöllisyydellä pyritään varautumaan elämän yllätyksiin ja muihin riskeihin. Pelisääntöjen sekavuus ja luottamukseen perustuva epävirallinen vaihdanta tekevät järjestelmästä kuitenkin riskialttiin esimerkiksi huijausten suhteen.

Kuva 22 Skenaarion 2 ”Kansalaisyhteiskunnan nousu” suodattimet ja läpimenokohdat (=2).

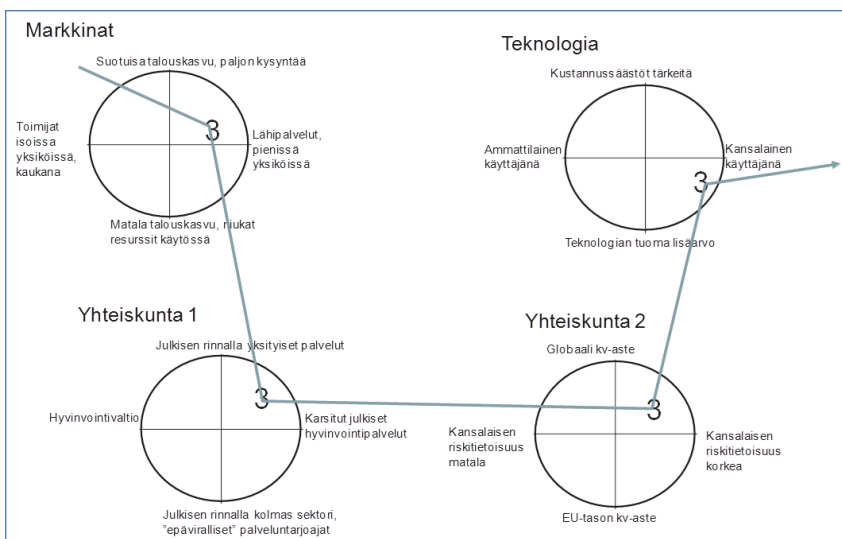
3.2.3 Skenaario 3. Markkinoiden ehdoilla

Vaikka talouskehitys on suotuisaa, tehokkuusajattelu ja markkinahenkisyys vallitsevat. Julkisia hyvinvointipalveluita ei haluta kehittää, sillä niiden ajatellaan haittaavan yksilön valinnanvapauden toteutumista; yksityisillä markkinoilla jokainen voi ostaa sellaisia palveluita kuin haluaa. Yksityisten palveluiden käyttöä kuitenkin tuetaan esimerkiksi palveluseleillä. Julkiset palvelut ovat vain vähävaraisten vaihtoehto silloin, kun palvelusetelin omavastuuosuus on liian suuri. Huonot elintavat kasvattavat omavastuuosuutta, sillä uskotaan, että yksilö on itse vastuussa omasta terveydestään. Julkisten palveluiden piiriin esimerkiksi tupakoitsijoilla ei ole mitään asiaa ilman suostumusta elämäntapamuutokseen ja tarkkaan seurantaan.

Yksityinen palveluntarjonta on monipuolista. Markkinoilla toimii sekä kansainvälisiä ketjuja että paikallisia yrityksiä ja ammatinharjoittajia. Myös suomalaiset yritykset kansainvälistyvät esimerkiksi Venäjän markkinoille. Vaurailta ja hyväkuntoisilla eläkeläisillä on ostovoimaa. Koska omasta terveydestä huolehtiminen on palveluiden saamisen ehto, erilaiset terveyden seurannan palvelut ovat suosittuja. Myös yksityinen vakuuttaminen yleistyy, sillä vastuu omasta hyvinvoinnista kasvattaa myös ihmisten riskitietoisuutta. Esimerkiksi uudessa asuintuotannossa hyvinvoinnin näkökohdat pyritään ottamaan alusta lähtien huomioon.

Julkisten palveluiden verkosto on niukka ja palvelut keskittyvät kasvukeskuksiin. Ikäihmisten asumispalveluita tuotetaan julkisella sektorilla mahdollisimman tehokkaasti suurissa laitoksissa. Niissä hyvinvointia tukevia oheispalveluita voidaan toteuttaa kustannustehokkaasti. Yksityisellä sektorilla itsenäistä kotona selviytymistä tukevia palveluita on tarjolla runsain mitoin. Myös haja-asutusalueilla palveluita on rahalla saatavilla. Houkuttelevana vaihtoehtona keskituloisille, paljon hoivaa tarvitseville ikäihmisille on muutto halvan työvoiman maihin, jossa toimii

suomalaisten yritysten suomalaisille suunnattuja palvelutaloja. Mukavan lämpimään ympäristöön siirretty palvelutalo voi olla sisustukseltaan ja ohjelmistoltaan täysin suomalainen karjalanpiirakoineen ja laulutuokioineen.

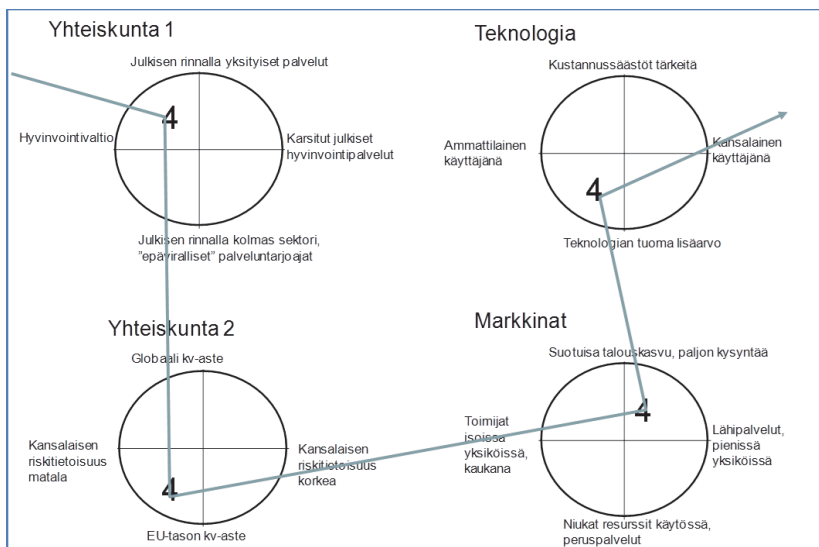
Kuva 23 Skenaarion 3 ”Markkinoiden ehdoilla” suodattimet ja läpimenokohdat (=3).

3.2.4 Skenaario 4. Kokonaisvaltainen hyvinvointi

Talousohjelma on suotuisaa ja mielipideilmasto laajaa julkista hyvinvointipalveluiden verkostoa suosiva. Hyvinvointi käsitetään kokonaisvaltaisesti ja ennakoivaan terveydenhuoltoon ja toimintakyvyn ylläpitoon panostetaan. Hyvinvoinnin mittarit ovat kehittyneet niin, että hyvinvointia voidaan entistä paremmin mitata ja todistaa ennakoivan terveydenhuollon tehokkuus. Hyvän talousohjelman myötä jälkimaterialistiset arvot yleistyvät, jolloin painopiste ei ole omistamisessa ja materiassa vaan aineettomassa hyvinvoinnissa ja onnellisuudessa. Tuotanto suunnataan tavaroiden sijaan entistä enemmän palveluihin. Julkinen palveluverkosto on kattava, mutta myös yksityistä palvelutuotantoa tuetaan. EU-tasolla Suomi on kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin mallimaa.

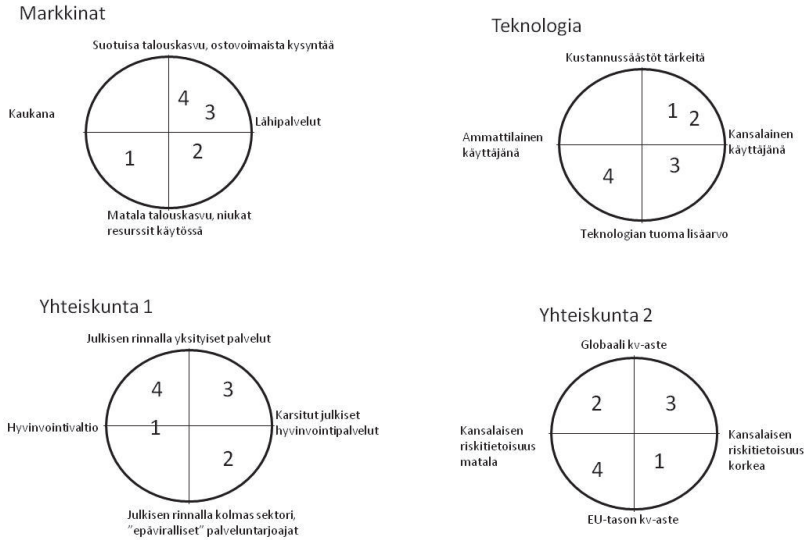
Laaja-alainen hyvinvoinnin määritelmä luo tilaa innovatiivisille, sektorirajat ylittävillä palveluilla. Lähihoivaan panostetaan. Myös kulttuurin ja vapaa-ajan toiminnan merkitys osana hyvinvointia ymmärretään. Ostovoimaiset ikäihmiset osaavat hyödyntää monipuolisesti kaupallista tarjontaa, mutta kerskakulutuksen sijaan kaivataan kiireettömyyttä ja laatua. Myös vapaaehtoistyö koetaan hyväksi keinoksi saada sisältöä elämään ja auttaa muita. Asuinalueiden rakentaminen pohjaa kestävä kehityksen periaatteisiin, ja huomiota kiinnitetään myös asuinalueiden hyvinvointia edistäviin ominaisuuksiin, kuten turvallisuuteen, liikkumisen helppouteen ja sosiaalisen kanssakäymisen mahdollisuuksiin. Teknologiaa hyödynnettäessä teknologian tuoma lisäarvo on etusijalla, vaikka

luonnollisesti myös kustannustehokkuutta tavoitellaan. Teknologiaa hyödynnetään enemmän hyvinvointitoimijoiden työkaluna, hoidon taustalla, ei hoidon korvaajana. Ennakoivan ja ehkäisevän terveydenhuollon seurauksena ikäihmiset ovat entistä terveempiä ja pärjäävät omassa kodissaan entistä pidempään kevyemmällä palveluilla. Näin ikääntyminen lisää palveluiden tarvetta oletettua hitaammin. Myös maahanmuutto parantaa työvoiman saatavuutta ja vähentää henkilöstöpulaa hyvinvointialalla. Kattavat lähipalvelut mahdollistavat asumisen myös haja-asutusalueilla. Kodinomaisuuteen panostetaan myös enemmän apua tarvitsevien asumismuodossa. Henkinen hyvinvointi nähdään tärkeäksi osaksi toimintakyvyn ylläpitoa ja esimerkiksi ikäihmisille laaditaan hoitosuunnitelman lisäksi aina myös kulttuuri- ja vapaa-ajan suunnitelma. Perheiden yhtenäisyyden tukeminen nähdään tärkeäksi, siksi ikäihmisten siirtyminen kunnasta toiseen on helppoa. Alueiden välisiä hyvinvoinnin eroja tasataan valtion taholta.

Kuva 24 Skenaariot 1–4 ”Kokonaisvaltainen hyvinvointi” suodattimet ja läpimenokohdat (=4).

Seuraavassa kuvassa (Kuva 25) vielä yhteenvedona kaikkien skenaarioiden läpimenokohdat suodattimissa. Skenaariot ovat aidosti erilaisia, mikä onkin yksi hyvän skenaariotyön kriteereistä; kaksi skenaariota kulkee markkinasuodattimesta saman neljänneksen läpi eli skenaariot 3 ja 4 kumpikin ovat lähipalvelumallisia kasvuskenaarioita, ja teknologian osalta skenaariot 1 ja 2 ovat käyttäjälähtöisiä tavoitellessaan kustannussäästöjä.

Kuva 25 Kaikki skenaariot suodattimissa.

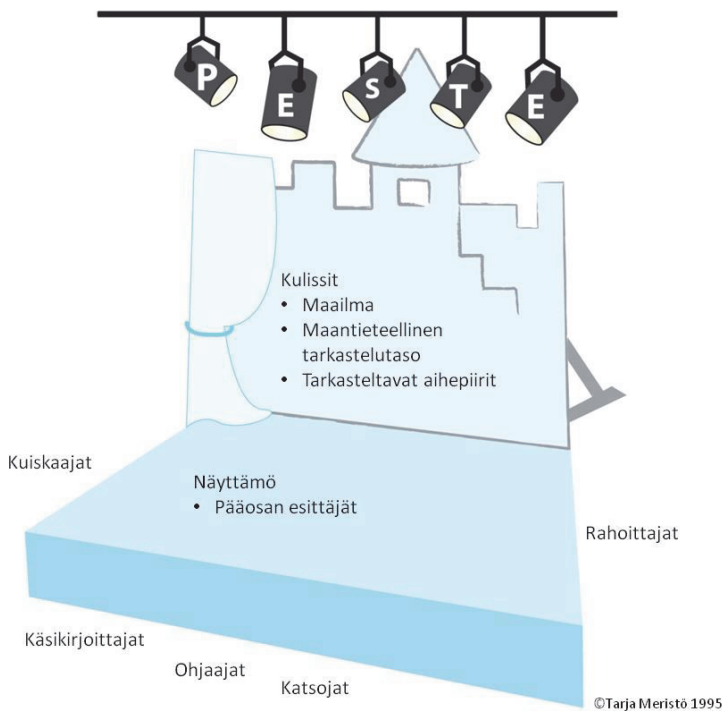
Se skenaario mikä lopulta valitaan strategiatyön pohjaksi riippuu toimijan tahtotilasta eli visio ohjaa skenaarion valintaa strategiatyön tueksi. Valintatavat voivat perustua seuraavaan luokitukseen:

1. Luota todennäköiseen (ennustaja)
2. Valitse ”paras” lopputulos (riskinottaja)
3. Muotoile strategia, jolla selviää eri vaihtoehtoista (riskinkarttaja)
4. Kehitä joustavuutta siltä varalta, että joku muu kuin valitsemasi skenaario toteutuu (realisti)
5. Vaikuta omilla teoilla niin, että haluamasi vaihtoehto toteutuu (tulevaisuuden tekijä)
6. Odota ja toivo (teuras)

Lopullisen skenaarion voi valita siten hyvin eri tavoin. Ennustaja luottaa todennäköiseen vaihtoehtoon, kun taas riskinkarttaja jättää valitsematta ja laatii strategian, jolla selviää kaikissa skenaarioissa. Riskinottaja valitsee skenaarion, jossa on parhaat menestymismahdollisuudet. Realisti painottaa nopeaa päätöksentekoa ja kehittää joustovaraa valitsematta jääneiden skenaarioiden varalle. Tulevaisuudentekijä muokkaa omilla toimillaan maailmaa niin, että haluttu tulevaisuus toteutuu. Pahinta on olla teuras, joka vain odottaa ja toivoo!

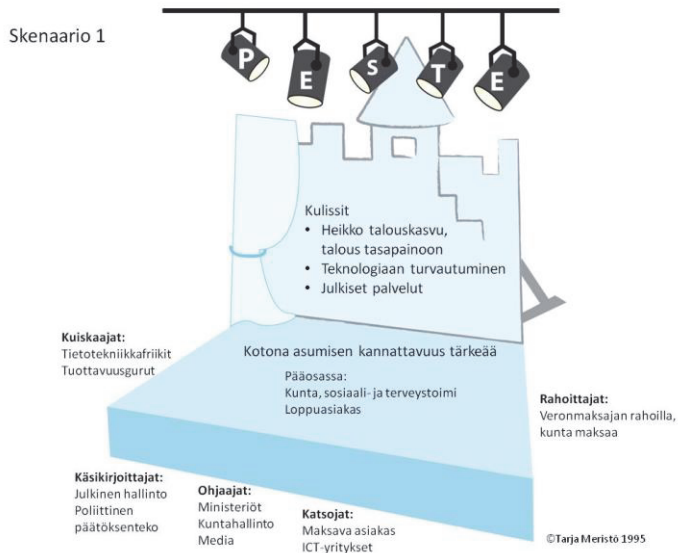
4 Toimintavaihtoehdot ja toimijat eri skenaarioissa

Skenaario on näytelmän käsikirjoitus, joka kuvaa paitsi tapahtumat ja näyttelijät näyttämöllä, myös kulissit, joissa näytelmä näytellään. Skenaariotyöskentelyssä teatterianalogian mukaisesti kuvataan kunkin skenaarion osalta näytelmän kulissit ja näyttämö, jossa ovat myös eri toimijat eri rooleissa. Kuva 26 havainnollistaa tätä ajattelumallia.

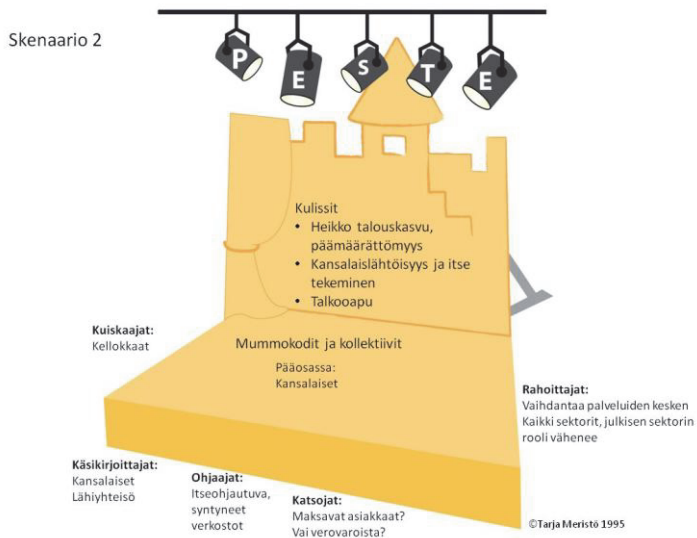

Kuva 26 Kulissit – näyttämö –skenaarioviitekehys.

Kukin skenaario on kuvattu kulissit-näyttämö –viitekehyksen avulla (Kuva 27 - Kuva 30). Eri skenaariot eroavat toisistaan sekä taustaoletusten (kulissit) että toimijajoukon (näyttelijät) suhteen. Myös käsikirjoitus, ohjaus ja luonnollisesti rahoitusmallit vaihtelevat skenaariosta toiseen.

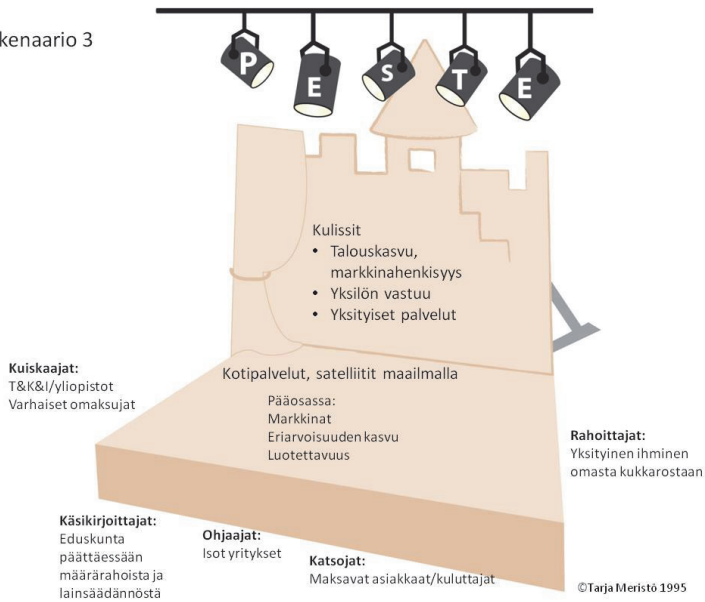

Kuva 27 Skenaarioiden 1 ”Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla” kulissit ja näyttämö

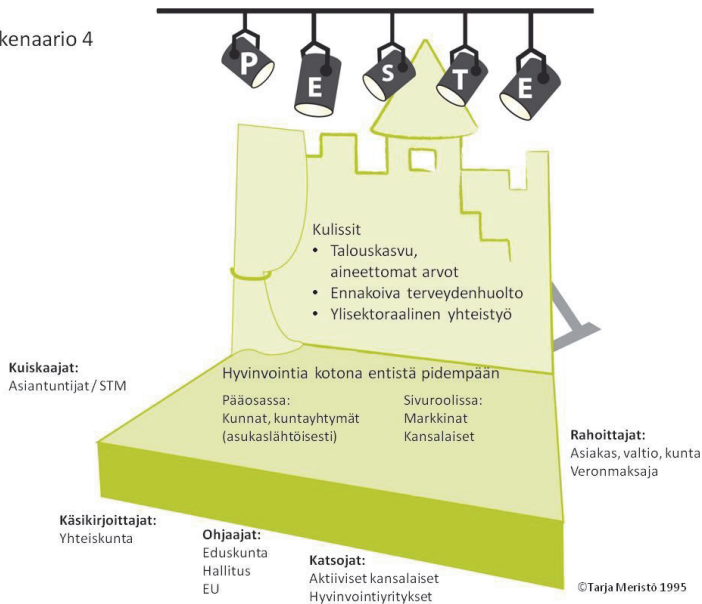
Kuva 28 Skenaarioiden 2 ”Kansalaisyhteiskunnan nousu” kulissit ja näyttämö

Skenaario 3

Kuva 29 Skenaarioiden 3 ”Markkinoiden ehdoilla” kulissit ja näyttämö

Skenaario 4

Kuva 30 Skenaarioiden 4 ”Kokonaisvaltainen hyvinvointi” kulissit ja näyttämö

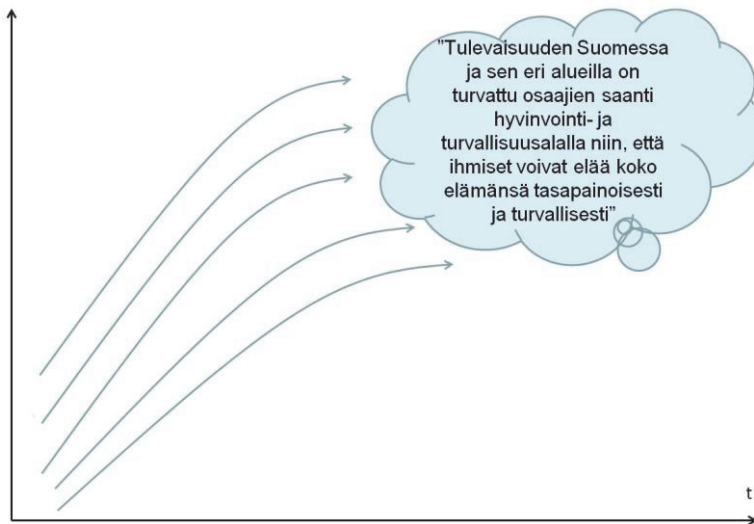
Työpajatyöskentelyssä tunnistettiin eri toimijoita ja heidän roolejaan eri skenaarioissa yksityiseltä, julkiselta ja kolmannelta sektorilta. Ne esitellään seuraavassa taulukossa.

Taulukko 4 Toimijoiden rooli eri skenaariossa (kooste työpajatyöskentelystä).

Skenaario	Skenaario 1. Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla	Skenaario 2. Kansalaisyhteiskunnan nousu	Skenaario 3. Markkinat ohjaa	Skenaario 4. Kokonaisvaltainen hyvinvointi
Käsi-kirjoittaja	- Julkinen hallinto, poliittinen päätöksenteko	- Kansalaisilla suuri rooli - Lähiyhteisö, "meidän kylä"	- Eduskunta päättäessään määrärahoista ja lainsäädännöstä	- Yhteiskunta
Ohjaaja	- Ministeriöt - Kuntahallinto - Media	- Itseohjautuva, syntyneet verkostot	- Isot yritykset	- Eduskunta + hallitus - EU
Pääosassa	- Kunta, sosiaali- ja terveystoimi - Loppuasiakas	- Kansalaiset	- Markkinat - Eriarvoisuuden kasvu - Luotettavuus	- Kunnat, kuntayhtymät (asukaslähtöisesti) - Suurehkoissa roolissa myös markkinat, kansalaiset
Maksaja	- Veronmaksajan rahoilla, kunta maksaa	- Vaihdantaa palveluiden kesken - Kaikki sektorit, julkisen sektorin rooli vähenee	- Yksityinen ihminen omasta kukkarostaan suoraan	- Asiakas, valtio, kunta - Veronmaksaja
Menestyjät	- Teknologia-toimittajat - Julkisen sektorin toimijat - Isot palvelukeskukset - Globaalit yritykset	- Aktiiviset kansalaiset - Teknologisten ratkaisujen hyödyntäjät - Ne jotka osaavat tarjota edullisia ja hyödyllisiä ratkaisuja	- Yksityiset palveluntarjoajat - Palvelut, joilla todistetaan että sairaus ei ole itse aiheutettu	- Isot hoiva-alan yrittäjät - Innovatiiviset pienyrittäjät ja muut toimijat - Kansalaiset
Menettäjät	- Pk-sektori, ei synny toimintaa	- Verkostojen ulkopuolella olevat kansalaiset - Suuret, jäykät yritykset, - Yritykset, joiden palveluja korvataan talkootyöllä	- Vähävaraiset ihmiset	- Muuntautumiskyvyttömät yrittäjät

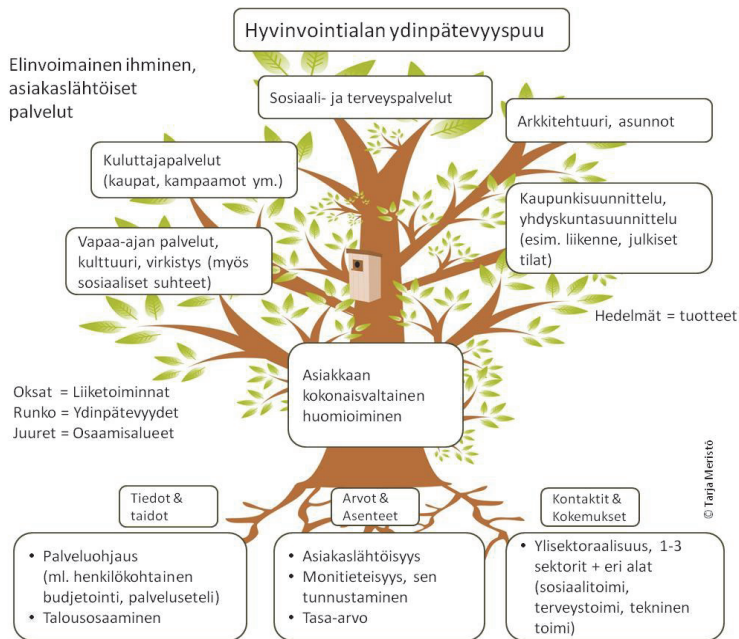
5 Osaamistarpeista kohti osaamisprofiileja

ForeMassi2025-hankkeen ennakointiosio käynnistyi visiotyöpajalla, jossa rakennettiin vision ohella myös hyvinvointi- ja turvallisuusalan ydinpätevyyspuut. Jotta laadittua, tavoiteltavaa visiota pystytään myös käytännössä toteuttamaan, on varmistettava tarvittava osaaminen.

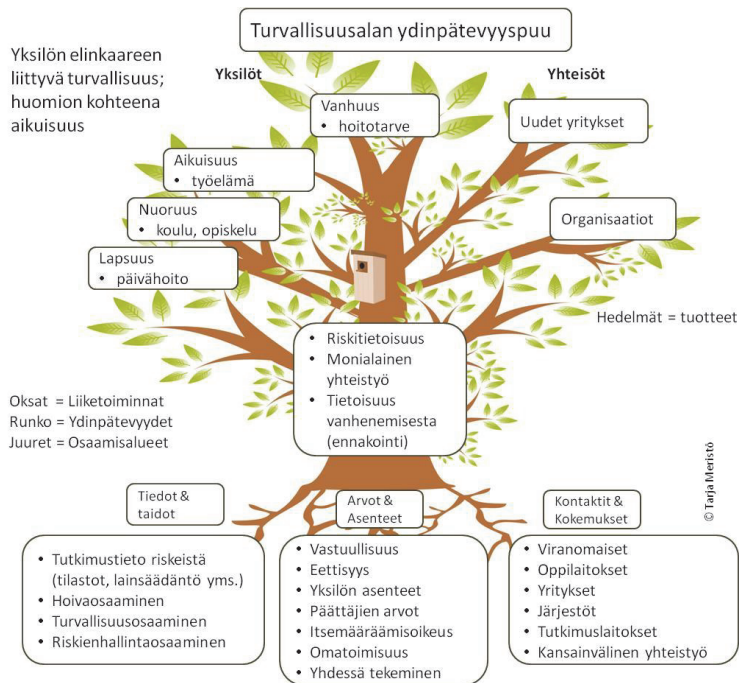

Kuva 31 ForeMassi2025-visio.

Osaaminen määritellään ydinpätevyyspuun konseptissa kolmella osa-alueella, jotka ovat tiedot, taidot; arvot, asenteet; kontaktit, kokemukset. Seuraavassa on ensin kuvattu laadittu visio ja sen jälkeen hyvinvointi- ja turvallisuusosalalle tehdyn rajauksen mukaiset ydinpätevyyspuut (Kuva 32 ja Kuva 33). Kyseisten ydinpätevyyspuiden juuret edustavat em. osaamisen eri alueita, runko puolestaan niistä yhdistelminä saatavia ydinpätevyksiä ja latvusto toiminnan eri aktiviteetteja, joita yrityspuolella kutsutaan usein eri liiketoiminta-alueiksi.

Kuva 32 Hyvinvointialan ydinpätevyyspuu (työpaja 2011).

Kuva 33 Turvallisuusalan ydinpätevyyspuu (työpaja 2011).

Ydinpätevyyspuiden juurista kootut osaamisalueet esitetään taulukossa 5 skenaarioittain. Lisäksi on tarkennettu niitä hyvinvointi- ja turvallisuuspalveluita, joihin erityisesti syntyy kysyntää kussakin skenaariossa. Näiltä osin työtä jatketaan alueellisissa työpajoissa vuoden 2012 aikana, jolloin tuote- ja palvelukonsepteihin tulee lisää konkretiaa ja niissä tarvittavaa osaamista voidaan tarkemmin tunnistaa ja arvioida. Massidea.org -palvelun kautta osaamistarpeita tarkennetaan avulla osaamisprofiileiksi pyytämällä kuvaamaan tulevaisuuden työpaikkailmoituksia, niissä avoimena olevia työpaikkoja ja osaamisvaateita. Tämä työ on vasta menossa, mutta alustavia tuloksia on jo hyödynnetty prosessissa.

Taulukko 5 Osaamistarpeet eri skenaarioissa (työpaja 2011).

	Tiedot, taidot	Arvot, asenteet	Kontaktit, kokemukset
Skenaario 1 Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla	<ul style="list-style-type: none"> - Loppukäyttäjien ja palveluntarjoajien taidot - Virtuaalikoulutus-paketti 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakaslähtöisyys - Monitieteisyys, sen tunnustaminen - Yksilön asenteet - Omatoimisuus 	<ul style="list-style-type: none"> - Ylisektoraalisuus + monialaisuus, 1-3 sektorit + eri alat (sos., terveys, tekn., palolaitos, poliisi, turva) - Tutkimuslaitokset - Kv-yhteistyö - Teleyhtiöt
Skenaario 2 Kansalais- yhteiskunnan nousu	<ul style="list-style-type: none"> - Palveluohjaus (ml. henkilökohtainen budjetointi, palveluseteli) - Loppukäyttäjien ja palveluntarjoajien taidot - Virtuaalikoulutuspaketti - Kansalaisaktiivisuus, mahdollisuus osallistua, hierarkian väheneminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakaslähtöisyys - Vastuullisuus - Yhdessä tekeminen - Yrittäjyys, vastuunotto 	<ul style="list-style-type: none"> - Ylisektoraalisuus, 1-3 sektorit + eri alat (sos., terveys, tekn.) - Tutkimuslaitokset - Omaiset, läheiset, sosiaaliset verkostot - Kolmas sektori, ystäväpalvelut
Skenaario 3 Markkinoiden ehdoilla	<ul style="list-style-type: none"> - Hyvä asenne ja monipuolinen osaaminen - Kielitaito 		
Skenaario 4 Kokonais- valtainen hyvinvointi	<ul style="list-style-type: none"> - Palveluohjaus (ml. henkilökohtainen budjetointi, palveluseteli) - Tutkimustieto riskeistä + muu (tilastot, lainsäädäntö yms.) - Hoivaosaaminen - Teknologiosaaminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Asiakaslähtöisyys - Monitieteisyys, sen tunnustaminen - Tasa-arvo, - Vastuullisuus - Eettisyys - Itsemääräämisoikeus - Yhdessä tekeminen 	<ul style="list-style-type: none"> - Ylisektoraalisuus, 1-3 sektorit + eri alat (sos., terveys, tekn.) - Omaiset, läheiset, sosiaaliset verkostot
Muita osaamisalueita (eivät korostuneet missään tiettyssä skenaariossa)	<ul style="list-style-type: none"> - Talusosaaminen - Turvallisuusosaaminen - Riskienhallinta-osaaminen - Anturiteknologia - Lääkeosaaminen, yhteisvaikutukset / arviointi 	<ul style="list-style-type: none"> - Päättäjien arvot - Autonomia 	<ul style="list-style-type: none"> - Viranomaiset - Oppilaitokset - Yritykset, järjestöt - Sähkölaitos, palolaitos - Vakuutusyhtiöt - Lääkärikeskukset - Seurakunta

Osaamisprofiilien keskiössä ovat tulevat uudet tuotteet ja palvelut hyvinvointi- ja turvallisuusalalla. Itsenäisen kotona selviytymisen hyvinvointi- ja turvallisuuspalvelut sekä niihin liittyvä rajapinta on määritelty ForeMassi2025-hankkeen osaamistarpeiden ennakkoinnin kohteeksi. Niihin liittyviä tarkennuksia listattiin jo toukokuussa 2011 hankkeen visiotyöpajassa, josta tehty synteesi on seuraavassa kuviossa (Kuva 34).

Kuva 34 Hyvinvointi- ja turvallisuuspalvelut sekä itsenäinen kotona selviytyminen: yhteenveto visiopajassa esitetyistä rajauksista.

Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja sekä tarvelähtöisesti kysyntää kuvaavia ideoita esitettiin kysymyksenasettelulla mitä, kenelle, millä ylivoimatekijällä. Tuloksena saatiin lista palvelukonsepteja erilaisiin palvelutarpeisiin skenaariokohtaisesti (Taulukot 6-9). Osa esitetyistä ehdotuksista, kuten kimpakyyti, on jo nyt käytössä, mutta osa vaatii organisointia, kuten kyläkohtaiset

palvelukoordinaattorit, ja osa jopa lainsäädännöllisiä muutoksia, kuten työttömien työvelvoite.

Taulukko 6 Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 1.

**Esimerkkejä tuotteista ja palveluista erityisesti skenaariossa 1
Hyvinvointia ja turvallisuutta teknologialla**

- Kunnan helpdesk-palvelukeskukset, joista saa tukea vuorokauden ympäri. Isot volyymit tuovat kustannustehokkuutta.
- Helppokäyttöiseen, kaksisuuntaiseen virtuaaliyhteyteen pohjaavat palvelut, jotka on suunniteltu tukemaan ikäihmisten kotona selviytymistä.
- Etämittarilaitteet, joilla voidaan reagoida nopeasti ennaltaehkäisevästi ongelmiin
- Vuokralaitefirmat, joilta voi vuokrata tarpeelliset laitteistot esim. lyhytaikaiseen käyttöön.
- Helppokäyttöiset pakettiratkaisut teknologiapalveluihin.
- Turvpuhelimen sijaan turvascreeni, josta ikäihmisen tavoittaa kotona sekä näkee heti avun tarpeen. Käy myös käyttäjien keskinäiseen vuorovaikutukseen.
- Automatisoidut robottisuihkut.
- Jääkaapinvalaisulaite, joka välittää suoraan kauppaan tiedon tarvittavista ruokatarvikkeista.

Taulukko 7 Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 2.

Esimerkkejä tuotteista ja palveluista erityisesti skenaariossa 2
Kansalaisyhteiskunnan nousu

- Helppokäyttöiset teknologiaa hyödyntävät palvelut esim. vanhuksille, yksineläjille tai muulle ryhmälle ja niihin kuuluva käyttäjätuki.
- Edulliset, asiakaslähtöiset tukipalvelut teknologian hyödyntämiseen.
- Kyläkohtaisten palvelujen koordinaattorit/fasilitaattorit, jotka järjestävät palveluita niitä tarvitseville matalan kynnyksen periaatteella.
- Syrjäytyneiden ihmisten etsijä ja auttaja, ”personal trainer”.
- Palvelut niille, jotka haluavat olla verkostojen ulkopuolella (individualistit), räätälöiden.
- ”Omaispankki”, jos lapset ja vanhemmat asuvat kaukana toisistaan, voisi auttaa jonkun toisen läheistä?
- Vanhusten omat kerrostalot, joissa yhteinen vartija ym.
- Järjestöjen nykyisen toiminnan laajentuminen kattamaan esim. myös jäsenistön hyvinvoinnin, vaikka terveystalot.

Taulukko 8 Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 3.

**Esimerkkejä tuotteista ja palveluista erityisesti skenaariossa 3
Markkinoiden ehdoilla**

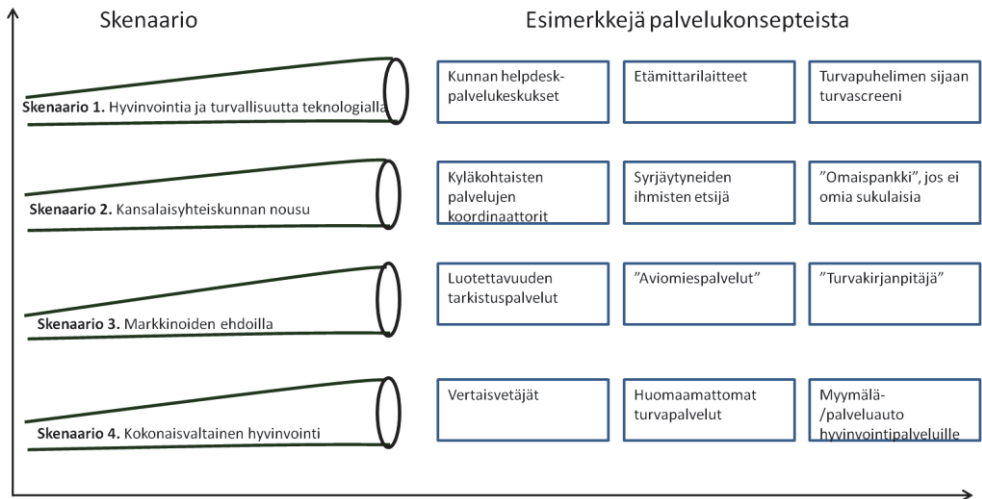
- Luotettavuuden tarkistuspalvelut yksityisiä palveluita hankkivan käyttöön.
- Ruokalaskujen seuranta ja muu elintapojen seuranta todistukseksi itseaiheutetuiksi luokiteltujen sairauksien varalta.
- Geeniteknologiaan perustuvat diagnostiikkapalvelut todistukseksi itseaiheutetuiksi luokiteltujen sairauksien varalta.
- Monta alaa hallitseva moniala-asiantuntija yksinelävän avuksi.
- Joustavat yksityiset turvapalvelut, joissa monialaiset työnkuvat.
- ”Aviomiespalvelut”: elämäkokemuksen myötä saatuja taitoja hyödyntävä moniosaaja, joka toimii pienimuotoisesti, saa samalla itse sosiaalisia kontakteja, toimii puskaradion kautta.
- ”Turvakirjanpitäjä”, joka hoitaa luotettavasti ikäihmisen laskut ja talousasiat kotikäynnillä
- ”Täyskasko itselle”, niille jotka eivät halua miettiä elintapojen seurauksia ja joilla on varaa maksaa.
- Hyvinvointitili, jossa henkilöllä käytettävissä tietty määrä rahaa tarvitsemiinsa hyvinvoinnin palveluihin, kohdentamisen saisi jokainen päättää itse. Voisi olla enimmillään jopa koko elämän pituinen tili, edellyttää seurantaa.
- Työttömille työvelvoite osallistua hoivatyöhön.
- Yksityiset palvelutarpeen kartoittajapalvelut nykyisen julkisen palveluohjauksen sijaan/rinnalle.

Taulukko 9 Alustavia tuote- ja palvelukonsepteja skenaariossa 4.

Esimerkkejä tuotteista ja palveluista erityisesti skenaariossa 4
Kokonaisvaltainen hyvinvointi

- Moniosaaja, joka tuo tarvitsevalle kotiin monipuolisesti eri palveluita. Eri tasoisia moniosaamisen yhdistelmiä, riippuen vaaditusta ammattitaidosta kussakin tehtävässä.
- Vertaisvetäjien avulla yhdessä tekeminen, tavoitteena samalla voimaannuttaa esim. syrjäytymisvaarassa olevaa.
- Julkiselle sektorille tarkat ja kattavat hyvinvoinnin mittarit todentamaan ennakoivan hoidon tehokkuutta.
- Huomaamattomat turvapalvelut, jotka ennaltaehkäisevät vahinkoja.
- Helppokäyttöiset teknologiset apuvälineet sekä kansalaisten että ammattilaisten käyttöön.
- Vertais-tekniologiaaneuvonta niille, jotka eivät vielä osaa teknologiaa käyttää.
- Kulttuuripalvelut arkea piristämään kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin hengessä, toteutettuna esim. vapaaehtoistyönä (eläkkeellä olevat taiteilijat) myös vähävaraisille.
- Esteetön kulkeminen liikuntarajoitteisille turvaamaan esim. ikäihmisten pärjäämistä omassa elinympäristössään.
- Haja-asutusalueen monialapalvelut tai useamman yrittäjän yhteiset palvelupaketit takaamaan kannattavuutta.
- Hyvinvointipalveluita myymälä- /kirjastoauton tapaisessa muodossa esim. ikäihmisille, joille liikkuminen hankalaa.
- Siviilipalvelusmiesten työpanoksen kohdentaminen hoitoalalle.
- Opiskelijoille opintopisteitä vapaaehtoistyöstä esim. vanhusten parissa.

Visioivan palvelukonseptoinnin avulla tuotetuista ratkaisuista on koottu ajattelutapaa havainnollistava kuva 35. Palvelukonsepteja on tarkoitus tuottaa lisää aluetyöpajoissa.

Kuva 35 Esimerkkejä palvelukonsepteista eri skenaarioissa.

6 Lopuksi

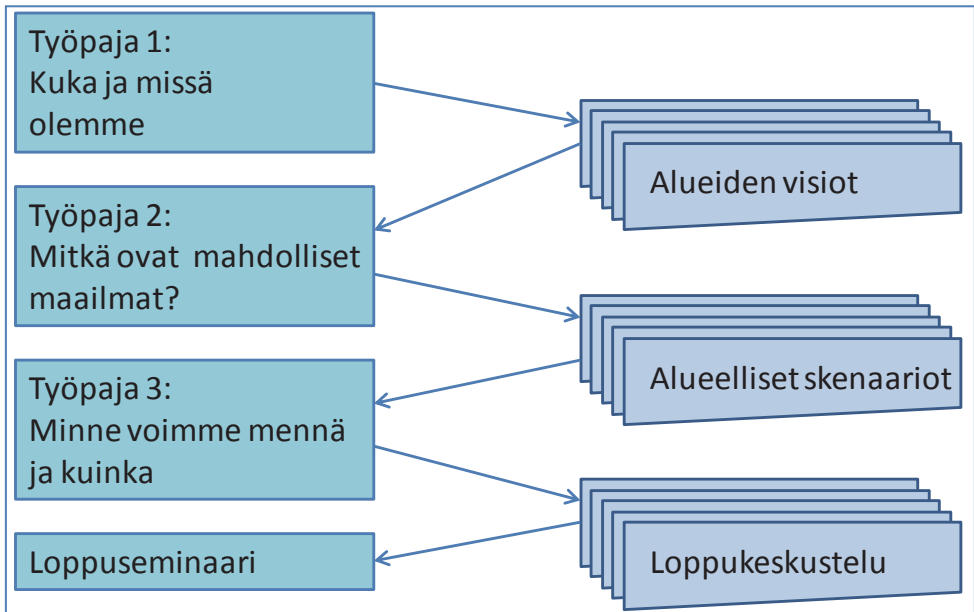
ForeMassi2025-hankkeen tavoitteena ei ole vain aikaansaada skenaariota tulevista osaamistarpeista ja niihin liittyvistä muutosvoimista, vaan erityisesti rakentaa alueellista ennakoitiverkostoa, joka osallistuu muutosten tunnistamiseen ja työstämiseen niin, että alueella voidaan etukenossa varautua tulevaisuuteen. Samoin hankkeen tavoitteena on erityisesti kehittää verkoston toimintaa niin, että se hyödyntää Massidea.org -alustaa työskentelynsä tukena.

Tähänastinen toteutus on perustunut toimintaskenaariotyöskentelyn prosessiin, jonka osallistujina ovat olleet alueiden vastuulliset koordinaattorit. Muita toimijoita ei ole vielä ollut mukana merkittävässä määrin edes Massidea.orgin kautta. Massidea.orgin kautta tapahtuva työskentely on tähän mennessä ollut ensisijaisesti työpajatulosten kommentointia PESTE-, skenaario- ja työpaikkailmoitus-kampanjoiden muodossa, ja osallistujina ovat olleet aluekoordinaattorien lisäksi muutamat aktiiviset opiskelijat hankkeen toimijoina olevista ammattikorkeakouluista. Kampanjoiden passiivisuuden vuoksi ennakoitiprosessin käytössä on ollut lähinnä työpajoihin osallistuneiden henkilöiden näkemykset, vaikka lisätietoa tietysti on haettu aiemmista tutkimuksista ja teemaa sivuavista muista hankkeista.

Jatkon osalta on tärkeää, että alueet onnistuvat saamaan työpajoihin mukaan keskeiset toimijat, ja aktivoimaan heitä myös Massidea.org-työskentelyyn työpajojen välillä. Ilman jatkuvaluonteista prosessia ennakoitiverkostosta ei tule toimivaa työkalua esimerkiksi alueiden eri toimijoiden strategiaprosessien sisällöntuottajana.

Aluetyöskentelyyn on laadittu tässä raportissa esitettyjä skenaariota hyödyntävä ja jatkojalostava työkirjaosio, joka on annettu aluekoordinaattorien käyttöön. Se on ns. rautalankamalli, jonka avulla kukin alue voi toteuttaa syventävän ennakoitiprosessin yhdenmukaisella ja ForeMassi2025-hanketta kokonaisuutena täydentävällä tavalla. CoFi-tiimin edustajat osallistuvat myös aluetyöpajoihin ja ovat osaltaan näin myös varmistamassa toteuttavan ennakoitityön monialaisuutta.

Pääpiirteissään aluetyöpajat etenevät saman rakenteen mukaisesti ja sen vaiheet sekä aikataulu seuraavanlaiset:

Kuva 36 Aluetyöpajojen eteneminen.

Ensimmäinen maakunnissa pidettävä työpajakierros toteutettiin maaliskuussa 2012, jolloin tarkasteltiin alueiden tabuja ja ydinpätevyksiä sekä hahmoteltiin maakunnallista visiota. Toukokuussa toteutettavan toisen maakunnallisen työpajakierroksen aikana valtakunnalliset skenaariot täsmennetään aluetasolle sekä kartoitetaan alueen toimijat. Kolmas maakunnallinen työpajakierros on syyskuussa, jolloin pohditaan osaamistarpeita, toimijoiden rooleja sekä strategisia toimenpiteitä eri skenaarioissa. Ammattikorkeakoulut voivat hyödyntää tuloksia oman koulutustarjonnan suunnittelussa ja strategiatyössään.

Liite

ForeMassi2025, Työkirja hyvinvointi- ja turvallisuusalan tulevaisuuden osaamiseen, Aluekoordinaattorin käsikirja 2012, tiivistelmä. Tarja Meristö, Hanna Tuohimaa, Jukka Laitinen, Mirkka Pirilä.

Aluetyöskentelyn esittely

ForeMassi2025-hankkeen aluetyöskentelyn tarkoituksena on kartoittaa alueiden tunnuspiirteet ja tulevaisuuden kehityksen erilaiset painotukset. Jokaisella alueella väestö- ja toimialarakenne on erilainen. Myös osallistuvien ammattikorkeakoulujen profiilit eroavat. Näin koko hankkeen tasolla laaditut puiteskenaariot tulee konkretisoida kunkin alueen näkökulmasta ja määritellä jokaisen alueen oma visio sekä strategia vision saavuttamiseksi. Kun skenaarioiden alueellinen tarkentaminen toteutetaan työpajatyöskentelynä, saadaan työhön ja yhteiseen visioon sitoutettua laaja joukko alueen toimijoita. Samalla myös hankkeen käytettävissä on monipuolinen asiantuntijoiden joukko, jolla on näkemyksellistä tietoa siitä, millaiseksi tulevaisuus on mahdollisesti muotoutumassa sekä keinoja vaikuttaa siihen, miten tulevaisuuteen varaudutaan. Ammattikorkeakoulujen näkökulmasta prosessi antaa tietoa siihen, miten oman ammattikorkeakoulun opetusta tulisi suunnata tulevaisuudessa sekä näkemystä siitä, millainen oppiainepaletti parhaiten tukee sekä alueen kehitystä että ammattikorkeakoulun omaa profiilia osana koko Suomen oppilaitosjärjestelmää.

ForeMassi2025-hankkeen aluetyöskentely toteutetaan **kolmena puolen päivän työpajana** (minimityöskentelyaika 3h), joiden välissä vuoropuhelua jatketaan Massidea.org-sivustolla ja työpajatuloksia työstetään eteenpäin välitehtävien muodossa.

ForeMassi2025-hankkeen alueellinen koordinaattori vastaa pajatoiminnan käytännön toteutuksesta, verkoston rakentamisesta sekä osallistujien sitouttamisesta yhteiseen työskentelyyn. Ennen ensimmäistä pajaa aluekoordinaattori varmistaa pajan osallistujien monialaisuuden listaamalla alueen keskeiset toimijat erityisesti kotona selviytymisen näkökulmasta. Pajaosallistujat määritellään yhteistyössä koordinaattorin kanssa. Pajaan osallistuu edustajia mm.:

- alueen yrityksistä (hyvinvointi- ja turva-ala)
- alueen kuntasektorilta
- alueellisista organisaatioista
- alueen ennakoinnin hankkeista ja muista ennakoinnin toimijoista
- oppilaitoksista

Työpajat toteutetaan ForeMassi2025-hankeessa vuoden 2012 aikana.

Työpaja 1: ”Kuka ja missä me olemme?” (maaliskuu 2012)

Aluekoordinaattori pohjustaa ensimmäisen työpajan keräämällä perustietoja alueen väestöstä, ikärakenteesta, toimialarakenteesta, rikoksista ja kaikista muista hyvinvoinnin, turvallisuuden ja kotona itsenäisesti selviytymisen näkökulmista. Hän koostaa myös lyhyen esittelyn alueella jo tehdystä ja tehtävästä ennakoinnista ja hankkeen käytettävissä olevasta materiaalista.

Ensimmäinen työpaja keskittyy teemaan ”kuka ja missä me olemme?” toimintaskenaariotyöskentelyn prosessin mukaisesti.

Ohjelmaluonnos

- Esittäytyminen
- Hankkeen esittely (koordinaattori) ja taustaskenaarioiden esittely (CoFi-tiimin edustaja)
- Alueen taustatietojen ja ennakointihankkeiden esittely (aluekoordinaattori)
- Massidea.org-työskentelyn esittely
- Tavoitteet
- Pienryhmätyötehtävät
 - Tehtävä 1. Tabut
 - Tehtävä 2. Ydinpätevyyspuu
 - Tehtävä 3. Alueen visio
- Loppuyhteenveto
- Jatkotoimet

Työpaja 2: ”Mitkä ovat mahdolliset maailmat?” (toukokuu 2012)

Toisen työpajan tavoitteena on työstää puiteskenaarioita alueellisesta näkökulmasta. Ensin perehdytään tarkemmin puiteskenaarioiden eri toimijoihin, ajoitukseen ja keskinäisiin suhteisiin. Tämän jälkeen skenaarioita lähdetään työstämään kohti alueellisia skenaariotarkennuksia.

Ohjelmaluonnos

- Esittäytyminen
- Tilannekatsaus, edellisen pajan tulokset
- Päivän tavoitteet
- Pienryhmätyöskentely
 - Tehtävä 1. Skenaarioiden täsmentäminen aluetasolle oletukset - seuraukset –tarkastelulla
 - Tehtävä 2. Alueen toimijat eri skenaarioissa
 - Tehtävä 3. Skenaarioiden nimeäminen alueen näkökulmasta
- Loppuyhteenveto
- Jatkotoimet

Työpaja 3: ”Minne voimme mennä ja kuinka” (syyskuu 2012)

Kolmannessa työpajassa arvioidaan skenaarioita sekä omia strategiavaihtoehtoja niissä. Lisäksi käsitellään eri toimijoiden roolia skenaarioissa sekä skenaarioiden asettamia osaamisvaatimuksia. Skenaariot esitellään, samoin välitehtävän yhteenvetojen tulokset.

Ohjelmaluonnos

- Esittäytyminen
- Tilannekatsaus
- Päivän tavoitteet
- Pienryhmätyöskentely
 - Tehtävä 1. SWOT ja TOWS
 - Tehtävä 2. Toimijoiden roolit
 - Tehtävä 3. Osaaminen skenaarioissa
- Loppuyhteenveto
- Jatkotoimet

Työpajatyöskentelyn yhteenveto

Työpajatyöskentely tuottaa kullekin alueelle omat skenaariot ja toimintavaihtoehdot. Lisäksi eri alueiden työskentelystä saadaan valtakunnalliset suositukset esimerkiksi koulutuksen kehittämiseen. Suosituksista saadaan koottua esimerkiksi seuraavanlainen taulukko.

Suositukset	Oppilaitokset	Yritykset	Julkinen sektori
Lyhyt aikaväli (1-3 vuotta)			
Keskipitkä aikaväli (4-10 vuotta)			
Pitkä aikaväli (yli 10 vuotta)			

Työpajojen suosituksia voidaan edelleen jatkotyöstää ja konkretisoida hankkeen yhteisessä seminaarissa marraskuussa 2012.

Lähdekirjallisuutta

Tilastoista

Asuntokunnat ja asuinolot, Tilastokeskus. Viitattu 30.4.2012.

http://www.stat.fi/til/asas/2010/01/asas_2010_01_2011-10-20_kat_002.fi.html

Duodecim Terveyskirjasto. Viitattu 30.4.2012.

http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=ldk00474

Kuolemansyyt 2009, Tilastokeskus. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.stat.fi/til/ksyyt/2009/index.html>

Kuolemansyyt 2010, Tilastokeskus. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.stat.fi/til/ksyyt/2010/index.html>

Poliisin tietoon tullut rikollisuus 2010. Tilastokeskus. Viitattu 30.4.2012.

http://www.stat.fi/til/polrik/2010/polrik_2010_2011-04-07.fi.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 28.9.2011.

<http://info.stakes.fi/yksityinenpalvelutuotanto/FI/yksityisenosuus/kehitys/index.htm>

Väestörakenne 2010, Tilastokeskus. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.stat.fi/til/vaerak/2010/01/index.html>

Turvallisuus- ja hyvinvointialalta

Aho, P. 2006. Yksityinen turvallisuusala: poliisin kilpailija vai yhteistyökumppani.

Tampereen yliopisto, johtamistieteiden laitos, hallintotiede, turvallisuushallinto. Viitattu 30.4.2012. <http://tutkielmat.uta.fi/pdf/gradu01434.pdf>

Ahokas, I. 2010. Hyvinvointialan osaamistarpeiden ennakointi: Yhteenveto

”Hyvinvointialan tulevaisuudennäkymiä Satakunnassa” –työpajasta. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.satamittari.fi/linkkitiedosto.asp?taso=1&rid=493>

Harain, H. 2011. Turvallisuusalan perustutkinnon tulevaisuus: haaste ammattiopistoille ja aikuiskoulutuskeskuksille. Opinnäytetyö. Turvallisuusosaamisen koulutusohjelma (Ylempi AMK). Laurea Leppävaara 2011. Viitattu 30.4.2012.

https://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/33226/Opinnaytetyo_28.5.2011%20v2.pdf?sequence=1

Lauttamäki, V. 2009. Sosiaali- ja terveystoimen tulevaisuuden tarpeita: Loppuraportti Turun kaupungin sosiaali- ja terveystoimen tulevaisuustyöskentelystä 2008. TUTUe-julkaisuja. 6/2009. Tulevaisuuden tutkimuskeskus. Viitattu 30.4.2012.

http://ffrc.utu.fi/julkaisut/e-julkaisuja/eTutu_2009-6.pdf

Kupi, E., Kortelainen, H., Lanne, M., Palomäki, K., Murtonen, M., Toivonen, S., Heikkilä, A-M., Uusitalo, T., Wuoristo T., Rajala, A. & Multanen, A. 2010. Turvallisuusalan liiketoiminnan kasvualueet ja -mahdollisuudet Suomessa. Espoo 2010. VTT Tiedotteita – Research Notes 2534. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.vtt.fi/inf/pdf/tiedotteet/2010/T2534.pdf>

Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), Helsinki 2010. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/8cec7cec-5cf3-4209-ba7a-0334ecdb6e1d>

Vuorenkoski, L., Konttinen, M. & Sinkkonen, M. (toim.) 2008. Signaaleja – Stakesin tulevaisuusraportti 2008. Stakes, Työpapereita 12/2008. Helsinki 2008. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/tyopaperit/T12-2008-VERKKO.pdf>

Käytetystä skenaariometodiikasta

Kettunen, J. & Meristö, T. (toim.) 2010. Seitsemän tarinaa ennovaatiosta. Teknova, Helsinki.

Harstela, P., Kettunen, J., Kiljunen, N. & Meristö, T. 2001. Normitaloudesta yrittäjyyteen - puuntuotannon tulevaisuus Suomessa. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 819.

Kokkonen, V., Kuuva, M. Leppimäki, S., Lähteinen, V., Meristö, T., Piira, S. & Säaskilahti, M. 2005. Visioiva tuotekonseptointi - työkalu tutkimus- ja kehitystoiminnan ohjaamiseen. Teknova.

Tuohimaa, H., Haapola, L, Kauppi, P., Kettunen, J., Kivelä, S., Laitinen, J., & Meristö, T. 2011. Tulevaisuuden kestävä yhdyskunta loppuraportti. Turku: CoFi. Viitattu 30.4.2012.

<http://www.laurea.fi/fi/cofi/julkaisut/Documents/Kest%C3%A4v%C3%A4%20yhdyskunta%20loppuraportti.pdf>

Meristö, T., Haapola, L., Kauppi, P., Kettunen, J., Kivelä, S., Laitinen, J., & Tuohimaa, H. 2011. Tulevaisuuden kestävä yhdyskunta loppuraportin liiteraportti Länsi-Uusimaa. Turku: CoFi. Viitattu 30.4.2012.

http://www.laurea.fi/fi/cofi/julkaisut/Documents/KY_lis%C3%A4raportti_l%C3%A4nsi-uusimaa.pdf

Haapola, L. 2011. Tulevaisuuden kestävä yhdyskunta loppuraportin liiteraportti benchmarking. Turku: CoFi. Viitattu 30.4.2012.

http://www.laurea.fi/fi/cofi/julkaisut/Documents/KY_lis%C3%A4raportti_benchmarking.pdf

Tuohimaa, H., Haapola, L., Kivelä, S. & Meristö, T. 2011. Tulevaisuuden kestävä yhdyskunta loppuraportin liiteraportti toimijat. Turku: CoFi. Viitattu 30.4.2012.

http://www.laurea.fi/fi/cofi/julkaisut/Documents/KY_lis%C3%A4raportti_toimijat.pdf

Meristö, T. & Kettunen, J. 2007. Uskalikot tekevät tulevaisuutta. Radikaalivaihtoehtoja hymistelyn sijaan. Kemianteollisuuden tulevaisuuslinjaus 2021. Helsinki: Kemianteollisuus ry. Viitattu 30.4.2012. <http://www.laurea.fi/fi/cofi/julkaisut/Documents/kemia.pdf>

Meristö, T., Leppimäki, S. & Tammi, M. 2002. ICT-osaaminen 2010. Tietoteollisuuden ja digitaalisen viestinnän osaamisen ennakointi. ESR-hankkeen loppuraportti. CoFi Report No 1/2002.

Meristö T., Paasi, J., Leppimäki, S., Valkokari, P., Laitinen, J., Maijala, P., Toivonen, S., Luoma, T. & Molarius, R. 2006. Tulevaisuuden epävarmuuden hallinta liiketoimintavetoisessa innovaatioprosessissa. Väliraportti. CoFi Reports 2006.

Meristö, T., Molarius, R., Leppimäki, S., Laitinen, J. & Tuohimaa, H. 2008. Laadukas SWOT. Työkalu pk-yrityksen innovaatiovetoisen tulevaisuuden menestyksen turvaamiseksi. CoFi Reports 2008.

ForeMassi2025-hanke:

Vuosina 2011-2013 toteutettava ForeMassi2025 on pitkän aikavälin laadullisen ennakkoinnin verkostohanke, joka kohdistuu hyvinvointi- ja turvallisuusalaan ja siihen sisältyvään palvelumuotoiluun. Hanketta rahoitetaan Manner-Suomen valtakunnallisen ESR-ohjelman työmarkkinoiden toimintaa edistävien osaamis-, innovaatio- ja palvelujärjestelmien kehittäminen -toimintalinjasta, jonka rahoittavana viranomaisena toimii Opetushallitus. Lisätietoa osoitteesta: www.massidea.org/foremassi2025.

Hankekoordinaatio:

Laurea-ammattikorkeakoulu

Teemu Santonen

Yliopettaja, hankejohtaja

teemu.santonen@laurea.fi

Seija Tiainen

Projektipäällikkö

seija.tiainen@laurea.fi

Ennakointiosio:

Laurea CoFi

Tarja Meristö

Yliopettaja, yritysfutureologi

tarja.meristo@laurea.fi

Alueelliset osatoteuttajat:

Satakunnan ammattikorkeakoulu

Marjatta Majuri-Kylväjä

Lehtori

marjatta.majuri-kylvaja@samk.fi

Tampereen ammattikorkeakoulu

Perttu Heino

T & K -johtaja

perttu.heino@tamk.fi

Laurea-ammattikorkeakoulu

Seija Tiainen

Projektipäällikkö

seija.tiainen@laurea.fi

Seinäjoen ammattikorkeakoulu

Minna Zechner

Yliopettaja

minna.zechner@seamk.fi

Turun ammattikorkeakoulu

Niina Ratilainen

Projektiassistentti

niina.ratilainen@turkuamk.fi